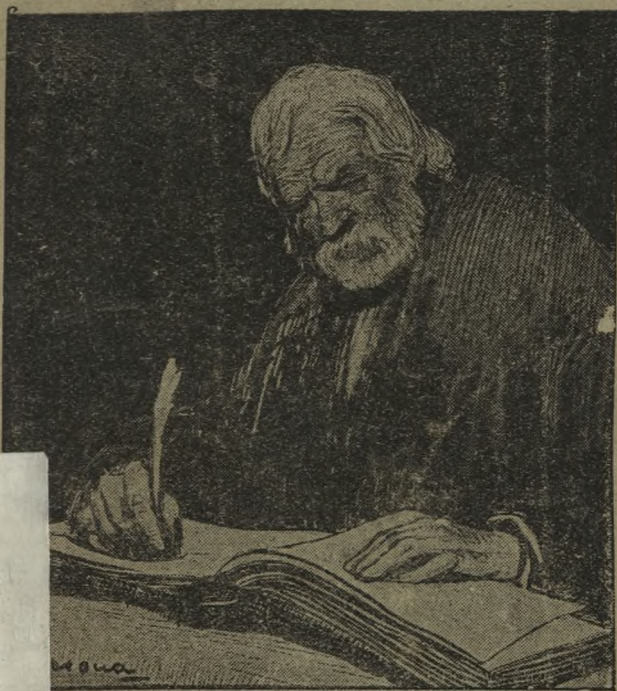

Apare regulat: Joi și Duminică

CĂMINUL

BIBLIOTECĂ
LITERARĂ
ȘTIINȚIFICĂ

PAUL BOURGET

DOUA DRAGOSTE

Traducere de d-ra TH. EUHARIS

No. 18

Editura librăriei H. STEINBERG & FIU
Eucurești, Str. Lipscani 94.

30 bani

„Căminul“, bibliotecă de popularizare, literară și științifică, va apare regulat de două ori pe săptămână: joia și duminica.

Fiecare număr cuprinde cam 100 pagini și se vinde cu 30 de bani exemplarul; numerele duble, triple, etc., vor avea prețul corespunzător.

„Căminul“ se află de vânzare în București și'n întreaga țară la librării, la depozite și chioșcuri de ziare, etc.; în Ardeal, la librăriile: W. Krafft, din Sibiu și Ion Ciurcu, din Brașov.

În comunele rurale și localitățile unde biblioteca nu se găsește, editorul expediază franco la domiciliu, după primirea costului. Se primesc și abonamente pe serii de câte 25 de numere, plătite înainte prin mandat poștal cu Lei 7.50; la abonați numerele se expediază pe rând îndată după apariție.

Pentru tot ce privește „Căminul“ a se adresa: **Librăriei-editoare H. Steinberg & Fiu București, Strada Lipscani No. 94.**

Georghiu

CAMINUL
== BIBLIOTECA ==
LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ

PAUL BOURGET

A DOUA DRAGOSTE

(STUDIU DE FEMEE)

TRADUCERE DE

D-RA TH. EUHARIS

554437

BUCUREȘTI

Editura Librăriei H. STEINBERG

Str. Lipscani 94

D

A doua dragoste

(studiu de femei)

---

de Paul Bourget

Către mijlocul lunii Iulie 1888, se întâmplă ca Ilie Laurence, al doilea secretar al ambasadei de pe lângă una din curțile dela Nord, să se ia la ceartă cu un gentilom de acolo; neînțelegerea se iscă în fața unei mese de whist, dar pricina jocului ascundea rău o dușmănie veche. Deși tânărul francez nu mai mânuise de trei ani floreta, ei își răni grav protivnicul. Această izbândă a amorului propriu fu însă o nenorocire pentru interesele lui.

Gentilomui rănit se întâmplă să fie cel mai mare fiu al primului ministru, și pe de altă parte, Ilie primise duelul fără să se fi sfătuit cu șeful său. Prea iscusitul diplomat, care nu se află tocmai în favoare la minister, din pricina părerilor sale politice, fu pus în disponibilitate, — disgrație trecătoare, pentru care prietenii îl felicitară, pentru că ea îi îngăduia să

se întoarce la Paris. Și el însuși se bucură, căci felul romantic al cauzei, îi ascundea neajunsurile efectului. Totuși, această neînsemnată nenorocire era o adevărată primejdie, căci Laurence era redus la neactivitate tocmai într-o perioadă grea a vieții lui morale. Omul trecea printr-o criză, pe care, activitatea, oricât de slabă ar fi fost ea în postul ce-l părăsise, i-o ascundeă de câteva luni. Acțiunea aceasta încetând, boala sufletească, de care suferea tânărul se arăta prin simptome neîntârziate.

Ilie Laurence era atunci de treizeci și cinci de ani. Era destul de înalt și subțire și nu știa ce delicatețe a persoanei lui îl făcea să pară mai tânăr decât era.

Acest aer de fragedă tinerețe răspândit par'că asupra făpturei lui și a mișcărilor întregului său corp, era mărită încă de frăgizimea trăsăturilor feței, rămase aproape copilărești. Dar cutele adânci ale pleoapelor, care se încrețeau la colțul ochilor când zâmbea, și serbezeala din coloritul obrazului, care arăta oboseala sângelui, un fel de lăncezeală ce dormită în fundul ochilor prea albaștri, și încă alte multe indicii îți arătau, dacă îl priveai mai bine, vestejirea precoce și tainică la acest om cu înfățișarea gingașă de adolescent. Trăsăturile complete ale acestei fizionomii făceau impresia curioasă a unei ființe prea tinere și aproape vestejite. Patimile păreau a-l fi stricat fără să-l

fi copt, și această înfățișare de copil tocit nu era decât copia vădită a întunecatei opere, săvârșite de împrejurări asupra acestei făpturi prea delicate și gingașe din naștere. Orfan la cincisprezece ani, stăpân al unei mici averi la optsprezece, Ilie Laurence a lăsat să-i treacă viața, fără să-o cârmuiască. Orteând gata să devie sentimental, fapt ce-i îngăduia să joace fără prea multă rea credință, comedia amorului cu prilejul celor mai ușoare capricii; — cât de cochet armoniza profilul lui drăguț, pe care o mustață subțire îl făcea puțin mai bărbătesc, cu gingășia cam felină a mișcărilor lor, — și cum, de altfel, singura lui îndeletnicire în ani de stagiu în cheiul Orsay, era să facă tutulor femeilor curte și să se ducă în toate saloanele, avusese dese prilejuri de aventuri și se lăsase în voia lor, fără să se gândească, că un bărbat își veștejește ce are mai bun în el în plăceri trecătoare. Ușurința acestor legături, mai curând primite decât alese, împreună cu amețeala zilnică a ieșirilor în lume, împiedicaseră dezvoltarea oricărui sentiment puternic în această inimă, mai mult voluptoasă de cât pătimasă. Laurence ajunsese la sfârșitul primei lui tinereți, fără să fi iubit, cu toate că ar fi putut, cu mai puțină modestie, să se socotească drept om cu trecere la femei. Avea un oarecare număr de amintiri, — dar nici un regret.

Ciudata anomalie a soartei lui trebuia să ajungă, către sfârșitul celor treizeci de ani, la o stare dureroasă de lăncezeală morală.

Intunecata intuiție a golului din inima lui era întovărășită la acest om de o melancolie fizică, aspra răzbunare a abuzului de plăceri prea bine cunoscută de acei ce au atins odată adâncimea energiei lor vitale; și Laurence, fiul unui parisian și al unei parisience, n-avuse la temelia libertinajului său unul din acele temperamente aspre și întregi, în care se află adunată comoara unei nescate moșteniri rustice. El își prăpădise viața, și nu trăise.

De doi ani de când părăsise Parisul, interesul spiritual pricinuit de amănuntele carierei lui nu-i îngăduise să se gândească prea mult la tristul adevăr, ce se ridică înaintea lui, îndată ce lenea silită îl lăsa în voia cugetărilor adânci. Dar după ce se instalează din nou, în luna lui Noembrie, în urma disgrăției lui, în micul apartament păstrat în strada Barbet-de-Jouy, din fața unui hotel rare ori locuit de stăpânii lui, după ce își lăsa cărțile de vizită îndoile la colț, în casele în care odinioară fusese mosafirul obicinuit, după ce își reînoui o parte din mobilier, se duse la piesele cele mai admirate, își reluase glasul la cerc, și făcuse totul pentru a începe iarăși o viață de risipă corectă, simți atingerile cele mai înverșunate plictiseli. Întăele fumuri ale simțurilor

odată risipite, și împreună cu ele aburul iluziei care ne face să vedem totul frumos în ceasurile noastre de intrare într'o viață nouă, existența îi apărui în mediocritatea ei lipsită de orice farmec și cu totul deșartă. I se părui că, a se scula la nouă ore, a scrie scrisori, a cetaziare, a lua dejunul acasă, a se îmbrăca, a face vizite, a se îmbrăca din nou, a lua masa în oraș și a-și termina seara în saloane, la teatru sau la club, toate acestea formau regimul cel mai nesuferit de monoton, pe care și-l poate cineva închipui. Se studie și recunoscu, cu o crudă limpezime de gândire, că devenise, nu egoist, — căci nu se prea iubea — ci foarte nepăsător față de alți și trebuia să-și mărturisească, în tăcere, că așa fusese totdeauna. Avusese prieteni buni, dar ei erau acum departe sau însurați.

De altfel, când ai trecut de treizeci de ani prietenii nu-ți mai sânt de ajuns și nici tu nu le ești lor. Ei își trăesc viața lor și noi pe a noastră. Iși regăsi fără nici o emoție, pe unele din vechile lui iubite, fu recomandat multor femei fără nicio curiozitate. Pentru că nu se apucase de nici un studiu deosebit, își cunoștea toate cărțile din bibliotecă și nu le deschidea decât din plictiseală. Cele patru camere din cariera formată locuința erau bine ținute de un vechi fecior al părinților lui, rămas în slujba sa, astfel că zilele îi treceau lipsite și de acele

supărări materiale, cari sunt chinul și petrecerea celor mai mulți dintre celibatari. Și se plictisea... Un unchiu, căruia îi mărturisise cu nevinovăție răul de care suferea, îl sfătui să se însoare. Două fete, lângă care fusese pus la masă, nu-i plăcură, făcând fără să vrea comparația între ele și prietenile lui de odinioară. Și cum trăsătura principală a caracterului lui era să-și lase faptele sub înfruirile înconjurătoare, el nu luptă de loc, ci așteptă.. ce? Nici el nu știa—și acesta era numai un prilej de a hrăni puterile dragostei sincere, ce rămăseseră neatînse și nefolositoare în adâncimile nebanuite ale fătăreii sale. Ființa noastră morală este supusă aceleiași legi, ca și persoana noastră fizică. Orice însușire neîntrebuințată devine o piedică, un rău pentru noi. Dar acest rău îl vedem adesea prea târziu, când am pierdut pentru totdeauna prilejul de a ne trăi viața noastră adevărată.

Această scurtă monografie — în care mulți tineri parizieni își vor recunoaște, fără îndoială, povestirea propriilor lor senzații, căci pricinile spleenului lui Laurence nu sunt nici de cum o abatere dela regulă—vă va face să înțelegeți mai bine locul, pe care întâmplarea foarte simplă a unei întâlniri, l-a ocupat în sufletul acesta slab și prin urmare mai supus decât altul surprinderilor neprevăzutului. Valoarea întâmplărilor asupra simțurilor noastre

seamănă cu valoarea tonurilor dintr'un tablou : din alăturarea lor se naște efectul, și pe un fond cenușiu de existență, cea mai ușoară impresie formează o culoare.

Intr'o seară din acea iarnă ucigătoare, în care ceasurile treceau așa de încet pentru dânsul, Ilie se întâlnește pe cheiul, care se întinde de-a lungul esplandei Invalizilor, față în față cu unul dintre vecinii lui tovarăși dela Minister, care fusese cu șase ani mai înainte eroul unei întâmplări zgomotoase. Intr'adevăr, fără ca un asemenea scandal să fi fost prevăzut de vreun semn oarecare, cronica orală a sa loanelor vesti una după alta, mai întâi dispariția d. Gérard Lairesse, — așa se numia acest tânăr, — apoi aceea a d-nei Clara Audry, o tânără femeie de douăzeci și opt de ani, a cărei purtare nu fusese până atunci atinsă de nicio bănuială; și aproape numai decît, — căci cosmopolitismul contemporan schimbă Europa într'un orașel — persoane bine informate vesteau că d. Gérard Lairesse și d-na Clara Audry trăiau împreună în Anglia. Și atunci toate gurile se luară la întrecere, să afle în trecutul fugare, cu ce i-ar putea vesteji groaznica ei ipocrizie, cum ziceau ele, și lumea se răzbună prin cumplite calomnii de fericirea invidiată a acestui adulter îndepărtat. Această răutate furioasă se întinse încurând și asupra soțului, care avu cinismul să-și privească nenorocirea cu o filo-

zofie ciudată. Acesta era un om de patruzeci de ani, roșu la față, cu părul sur, renumit de mâncăcios și trecând drept o capacitate financiară de primul rang. Era președintele consiliului de administrație al unei bănci mari, care își datora întreaga avere priceperei lui în afaceri. Se petrecuse oare între Audry și nevastă-sa o dramă care dă soției un drept de superioritate așa de zdrăbitor, încât procesul ar necinși pe soț? Mulți gândiau că așa trebuie să fie, socotind după tăcerea ce-o păstra omul acesta, și după ușurința cu care primi să reguleze ultimile socoteli dintre cea plecată și el. Alții iarăși învinuiau pozitivismul acestui om, care nu întârzia nici o masă, nici o lovitură de Bursă, și care se alese din toată afacerea cu posibilitatea de a se instala și mai bine la o actriță gentilă, anume Leona d'Asti, protejată lui de mai muți ani. În deșert se silia lumea din răspuțeri să-și închipuiască simțămintele respective ale actorilor acestui roman adevărat; apoi se așternu tăcerea peste o situație, care rămase totodată netălmăcită și tipică. Fraza: „Știți, ca și mica d-nă Audry...” revine din când în când în convorbiri. Câteva femei romantice admirară în ascuns pe cea eliverată. Unii bărbați cumiși plâneau în taină pe Gérard.

* Povestea acestei fugi misterioase reveni pe tapet cu prilejul unui proces financiar, din care

Audry ieși cum putu, cu averea teafără, dar cu' cinstea pierdută pentru totdeauna. — și asta fu totul. „Nu aveau copiii..“ ziceau din când în când cei ce mai pomeneau această aventură pentru a-și sprijini cu povestirea acestui roman teoriile lor, în discuțiile zilnice asupra diferitelor feluri de adultere.

Ilie Laurence cunoștea cu atât mai bine această legendă a saloanelor, cu cât se legase de Gérard o mare parte din tinerețea lui, una din acele semi-prietenii, care țin de potriviri de temperament și asemănări de obiceiuri. Erau redactori în acelaș birou și cercetau aceleași saloane. Dar, dela răpirea d-nei Audry, Lairesse nu mai dăduse nici un semn de viață colegului său depe cheiul Orsay, și Laurence nici nu se gândia, de când se întorsese, să afle ce se făcuse camaradul dispărut. De aceea rămăsese ca trăsnet văzându-l pe acest trotuar al Parisului pe tovarășul de altă dată, înaintând spre dânsul, cu mâna întinsă, cu zâmbetul blând pe buze și cu acea bucurie în ochi, care șterge dintr'odată trecerea anilor.

Uimirea lui fu chiar așa de vădită, în cât Gérard zâmbi și mai mult :

— „Pe oricine te-ai fi așteptat să întâlnești, numai pe mine nu..“ zise el fără să se încurce, și, ca și cum ar fi voit să înlătore orice întrebare, „Da, dragul meu prieten, urmă el, iată mai bine de un an de când ne-am întors...

Ce vrei? Parisul face o liturghie, zicea cineva, și eu aș spune: Parisul face o lovitură de sabie... Dar fi liniștit, nici n'am dat, nici n'am primit vreo lovitură... Dar tu?..."

Și cu o mișcare prietenească își trecu brațul după brațul lui Ilie, mergea alături de el, însoțindu-l, schimbându-și drumul pentru el și voioșia acestei mulțumiri cuprinse încet și sufletul lui Laurence. Ca și cum nu s'ar fi despărțit decât în ajun, tinerii amândoi mergeau în acelaș pas, sărind dela un subiect la altul cu iuțeala asociațiunii de idei a unor prieteni, care se gândesc tare și, pe când convorbirea lor alerga printre amintirile comune, Ilie își cercetă camaradul, pe care-l regăsea la fel cum îl cunoscuse odinioară. Înalt, cu fața deschisă, privind drept înaintea cu ochi lor căprui, plini de îndrăzneală, Gérard avea, în profilu-i cam osos, mulțumită tăieturei bărbiei și războinicei frumuseți a trășăturilor sale, ceva din renumita fizionomie a lui Enric IV. Lățimea șetelor, mlădierea mișcărilor lui, arătau întreaga energie a unui om vădit hotărât de natură pentru luptă.

Și în această seară neagră de Ianuarie, în care Ilie Laurence suferise mai mult ca de obicei de deprimarea lui morală, întâlnirea cu Gérard trebuia să-l îndemne la dureroase comparații:

— „Acesta trăește, cel, puțin, cugetă el. Ah, de ce nu sunt eu în locul lui!..." și printr'o

sugestie a icoanelor, cu neputință de învins, prezența vechiului prieten o făcu să învie în amintirea lui pe d-na Clara Audry, așa cum o văzuse într'o seară, la o mare serbare, când șezuse alături de dânsa... Elegantă și înaltă, ea avea un fel zăbavnic de a-și întoarce capul, ce te făcea să te gândești, că ai înaintea ta o ființă cu desăvârșire calmă. Părul ei, de un castaniu încenușat, se desfăcea simplu de amândăuă părțile capului ei cu fruntea limpede printr'o cărare trasă la oparte. În privirea ochilor ei foarte negri și foarte duioși, lăcrămoși chiar, plutea un gând serios până la gravitate; dar în acelaș timp o năspusă ușurință de a roși, și parcă o stângăcie fermecătoare a unor anume mișcări îndreptau gravitatea privirii și te făceau să te gândești la o făptură puțin cam sălbatecă, cum este antilopa. Gura i se deschidea ca o floare și-și arăta dinți neregulați dar minunați de albi; și când își netezea părul bogat, dintr'un obicei de visare, lasă să-i să vadă o mână mai mult puternică decât delicată, cu degete cam late, — semn al voinei, spun observatorii.

În seara aceia purta o rochie de dantelă neagră, care-i lăsa gol gâtul cam puternic, dar nici de cum lipsit de eleganță. Drept orice găteală, ea își pusese în păr și la corsaj câteva diamante cu sclipiri schimbătoare. Și această arătare se lămurea tot mai bine. Sala

cea mare de mâncare se înfățișa înaintea ochilor lui Ilie, cu tapeturile de pe pereți, cu servitori în pantaloni scurți, cu scipitoarele cristaluri de pe masa împodobită cu fructe și flori, cu ghirlanda femeilor decoltate și a bărbaților în frac de serată. Acest decor de lux era simbolul împărăției saioanelor, la care d-na Audry renunțase, pentru a urmă pe Gérard. Prin ce furtuni curioase de simțăminte a trebuit să treacă această ființă așa de mândră, pentru a consimți la asemenea renunțare? Și, din amintire în amintire, Ilie ajunsese să simtă din nou impresia de uimire amară, care îi strânsese inima la vestea fugii tinerei femei. Iși aduse aminte că a suferit, deși o cunoscuse foarte puțin, când a văzut schimbarea imediată a părerilor, ce se săvârșea față de dânsa, schimbare ce se făcuse și în sufletul lui. Cel puțin la dânsul rămase un interes mai înalt legat de enigma vie al acestui caracter de femeie...

Aceste felurite icoane treceau prin capul lui Ilie cu iuțea visului, pe când îi răspundea cât putea de bine lui Gerard, care îi întrebă acum despre camarazii lui de carieră. Ajunseră în colțul străzilor Varenne și Barbet-de-Jouy.

— „Ai rămas credincios vechei tale locuințe, îi spuse Gerard. Și eu am căutat o mică vilă în acest cartier. Dar am găsit tocmai ce ne

trebuia în strada Balzac... Vei veni să ne vezi? adăogă el scoțând din portofel o carte de vizită, pe care o întinse lui Ilie.

— „D-na de Velde va fi, sunt sigur, foarte încântată să te vadă, și eu sunt prietenul tău cel de odinioară, nu-i așa?...” Și zicând acestea strînse mâna lui Ilie, cu strângerea cam aspră, pe care celalt i-o cunoștea foarte bine. Laurence răspunse un „da” tot așa de apăsător și de prietenesc, după cum fusese și invitația. Se despărțiră apoi.

— „D-na de Velde?...” se gândi Ilie, începând, un sfert de ceas mai târziu, să se îmbrace pentru o serată... „Acesta era numele ei de fată: Clara de Velde. Gérard era sincer când m'a pețit să vin la ei... Dar cum poate el suferi s'aducă un străin în singurătatea fericirii lor? Cum mă va primi ea oare? De ce mi-o fi vorbit el cu aerul unui prieten, fericit că reînnoește o legătură de odinioară, când acel odinioară ar trebui să fie mort pentru dânsul?... Cum s'au putut ei întoarce la Paris, cu toată primejdia de a întâlni atâtea priviri cunoscute? Femeea aceasta, pe care am văzut-o așa de cuminte și de gingașă, să-și fi pierdut oare toată delicatețea?... Sunt ei fericiți?...”

Toate întrebările acestea se ridicau înaintea tânărului, ca niște cifre întunecate ale unei probleme sufletești, pe care o presimțea mai

mult decât o formula destul de lămurit. Apoi își zise :

— „Da, se înțelege că sunt fericiți, căci trăesc... Trăesc, dar cum ? .. Și acest „cum ?“ îl întovărăși în casa, unde se ducea să ia masa, cu o îndărătnicie, pe care nu o putu birui în seara aceea, cu toată frumuseța umerilor vecinelor sale și istorisirile picante ale unui povestitor la modă. De atâtea ori asistase la astfel de adunări, de atâtea ori auzise acelaș fel de glume. Societatea îl plictisea, după cum un ziar prost citit și recitat dela cap până la anunciuri plictisește pe un călător, închis într'un cupeu de drum de fier.

— „In adevăr, își zicea el întorcându-se acasă pe la miezul nopții, obosit până la scârbă de monotonia convorbirilor, dacă d-na Audry a părăsit totul pentru a nu se mai duce nici odată în lumea aceasta, în saloane, să o învinuiască cine vrea. En unul o invidiez...“ Și tot zâmbind de gluma lui, își întorcea mereu în gând fără să vrea, diferitele presupuneri, ce le făceau la întâmplare, asupra tainei ce plutea în legăturile dintre Clara și Gérard.

Moralisții au observat adesea, fără să talmăcească lămurit că : din toate patimile, curiozitatea moare cea din urmă. Se pare chiar, că ea se mărește în pofida celorlalte, căci unde își recrutează ea cel mai mare număr al credincioșilor ei ? Printre oamenii bătrâni și

sufletele sterpe. Oamenii, a căror viață personală e prea intensă nu au vreme să pândescă faptele unui indiferent. De n'ar fi fost sărăcia, goliciunea trecătoare, a propriului său suflet, Laurence s'ar fi gândit mult mai puțin la d-na de Velde în cursul săptămânei, care urmă după întâlnirea lui cu Gérard. Totuș, — un amănunt care va dovedi cât rămăsese omul acesta de tânăr, cu toată viața lui, — nici o nădejde josnică sau nelămurită de noroc nu se amesteca în această preocupare. În curiozitate i-o stîrniă aceea, pe care o cunoscuse sub numele de d-na Audry, nu intra nici de cum acel gând scârbos „de ce nu eu?...“ — murmurul tainic a celor mai mulți dintre cei ce se apropie de o femeie, despre care știi, din izvor sigur, că a făcut o greșală. Și totuși, — dar într'un suflet încă simțitor se găsesc din belșug contraziceri de felul acesta, — dacă nu și-ar fi adus aminte de frumoșii ei ochi negri, de zâmbetul atrăgător, de mândria plină de grații a Clarei, Laurence n'ar fi sunat, fără îndoială așa de curând la ușa casei ocupate de prietenul său, în strada Balzac. Laresse spusese :

— Mă vei găsi totdeauna dimineața...“

Abia erau unsprezece ceasuri. Ilie, venind pe jos de-alungul aleii Champs-Élysées, se găsea dispus să talmăcească cea mai mică observație în sensul cugetărilor lui asupra prob-

lemei ce-l preocupa. Infățișarea destul de curioasă a străzii aleasă de Gérard fu pentru dânsul cel dintâi prilej de presupuneri. Această stradă, ce se numia odinioară str. Moulin-Beaujon din pricina vechei grădini Folies-Beaujon, prin care s'a deschis strada în 1825, schimbată apoi în aleea Fortunée, numele unei doamne Hamelin, nevasta unui proprietar al acestei alei își datorește numele de față faptului, că autorul lui *Père Goriot* a murit aici în luna lui Iulie 1850.

Din pricina terenului colțuros mersul e greu din partea ce dă spre Champs-Élysées. În această direcție se ridică mai multe case mobiliate, ținute, după cum ne arată tăblița, de otelieri englezi și păstrate pentru familii engleze. Ceeace însemnează că locatarii lipsesc toată ziua, căci un englez, care vine la Paris, își părăsește camera la ora opt și se întoarce noaptea. Liniștea bucăței de stradă ce urcă astfel până în străzile posomorâte Lord-Byron și Chateaubriand trebuie oare să o punem în socoteala asprimei povârnișului, sau prezenței acestor camere nelocuite peste zi? Ori cum ar fi, plimbările se fac aici tot mai rare, ca într'un loc pierdut de provincie. Ilie Laurence crezu că vede în alegerea făcută de prietenul său, în acest colț liniștit în mijlocul Parisului luxos, semnul unei învoeli între nevoia unei locuințe retrase și dorința de a se întoarce la

viața de petreceri. Însăș vila așezată la jumătatea drumului către suiş, era despărțită de stradă printr'o curte. Când Ilie împinse poarta cea mare, se auzi clinchetul unui clopoțel și portarul se ivi în pragul căsuței lui, care se afla într'o parte a curții, pe când cealaltă era ocupată de grajduri. În clipa aceea, un rândaș țesela un cal, a cărui spumă arăta că făcuse o cursă lungă. „Gerard a ieșit azi dimineață, el singur?“ ... se gândi Ilie, și aruncă în acelaș timp, casei o privire lungă cu o curiozitate fără margini. Aceasta era o clădire cu două etaje; în față un peron drept care se întindea în toată lărgimea ei. O marchiză dreaptă și lungă, ca și peronul, făcea din el un fel de loc de plimbare. La amândouă capetele se deschideau două uși: cea din stânga, prin care un fecior îl introduse pe Ilie, după ce acesta îi trimise o carte de vizită lui Gerard, schimba parterul într'un apartament deosebit; pe când ușa din dreapta prinsă înăuntru, lăsă să se vadă o scară împodobită cu un covor, care servea celor două etaje. Acest semn vădit al unei despărțiri de existente dădu mosefirului și mai mult de gândit la vederea camerei, în care intră, după ce străbătu un antreu foarte întunecos. Era odaia de culcare a lui Gerard: „Mă ierți“ zise aceasta din urmă, „că te primesc aici... Ies din baie... Știi, după plimbarea călare, apa rece... Vechea mea igi-

enă... Dacă n'aș face un exercițiu puternic, cred că aș muri.. Cât ești de drăguț că ai venit!..” Și, vorbind astfel urmă să se îmbrace cu un costum de dimineață de flanelă în dungi. Ilie, așezat în fața focului, îl privea: mlădios și puternic, cu obrazul luminat de biciuirea aerului proaspăt și a băiei; cele mai mici mișcări ale acestui trup voinic arătau pe omul energetic tot așa de bine croit pentru cheltuelile mari de activitate, după cum el, Ilie, cu membrele lui plăpânde și făptura-i energică era făcut anume pentru vis și patimă :

„Și să mai judeci apoi soarta omului după temperament“ își repeta el, cercetând camera cu privirea.

— „Imi dai voie să mă îmbrac înaintea ta?.. reluă Gerard după câteva clipe... Un servitor veni și plecă, și Laurence cugetă în gândul lui asupra observațiilor ce-i săreau în ochi, învăluindu-se în acelaș timp în fumul unei țigări de tutun rusesc, pe care i-o oferise prietenul. Cele două ferestre între care era așezat patul, dădeau într'o grădiniță, ai cărei copaci, acuma despoiați, își desemnau scheletul până peste geamuri. Soarele dimineții limpezi de iarnă intră vesel, și lumina lui umplu această cameră de culcare, care se vedea că este a unui băiat bogat.—Cele mai nefinse amănunte arătau de asemenea absența desăvârșită a unui spirit de femeie în această

cameră. Totul era aci bărbătesc, aproape sever, dela soliditatea greoaie a mobilelor până la legăturile de arme grupate pe pereții tapetați cu verde închis. Pe de altă parte, era de ajuns să arunci o privire pentru a afla, că stăpânul acestei camere de flăcău sta mult acasă. Odaia nu avea acea înfățișare mulă și orînduită a locuințelor care sunt numai fereastră secretă a unei vieți de celibatar și servesc de decor unei existențe, în partidă dublă. Patul din mijloc, foarte scund și mic, cu o singură pernă, era desfăcut. Cartea, pusă pe masa de noaptea și întoarsă, cu foile deschise, fusese citită înainte de culcare, după cum ziarele împărășiate și scrisorile desfăcute fuseseră răsfoite la deșteptare. Pe o măsuță serviciul de dejun se vedea, compus numai dintr'o ceașcă lângă ceainicul de argint; și toate celelalte obiecte trebuincioase obiceiului de confort a unui tânăr elegant, aveau acel aer, ce nu se poate copia, căci el este cuprins într'o armonie vădită dar involuntară și care nu se poate defini.

Oare persoana noastră nu se întipărește în mediul, în care se săvârșesc obinuitele ei funcțiuni, cu o exacitate aproape fotografică? Gerard, care prinse privirile rătăcitoare ale mosafirului său, răspunse la întrebarea mută, ce i se păru că o vede în ochii acestuia: „Mă vei ierta. Camera trebuia să fie orînduită. Dar

feciorul a avut să facă niște curse pentru mine. De regulat o tâmpită de datorie la joc. Am pierdut ieri, într'un tripou, patru mii de lei. La vârsta noastră!... Vezi, că nu stau așa de rău... Mai am și un cabinet de lucru și la nevoie o mică sală de mâncare...

Nu e tocmai mare, dar am acolo soare și aer... și răsuflă din adâncul plămânilor. „Tocmai“, „adăogă el, când servitorul plecă“, „rămâi la noi la masă?“ Privirea ce însoți această invitație tălmăci o neliniște, numaidecât risipită de răspunsul pe jumătate afirmativ al lui Ilie; „Vreau să scriu un cuvânt d-nei de Velde“, făcu Gerard; „i-am vorbit de tine, va fi încântată să te vadă“... Și trecu înaintea prietenului, într'un cabinet de lucru, cam strimt, ce e drept, dar unde cărțile și hârtiile mărturiseau că stăpânul stă foarte adesea acolo. Pe când Lairesse rupse o foaie din notezul lui și scria un bilețel, pe care un servitor îl luă și-l duse fără nici o deslușire, Ilie ar fi voit să privească un portret pus pe masa cea mare, și care era portretul Clarei. Dar nu îndrăzni, și se mulțumi să discute în gândul lui gradul de însemnase ce putea să aibă apartamentul și felul purtării lui Gerard.—Era oare această purtare o ipocrizie? Gerard nu arăta nici un simptom al amantului fericit, care trăește cu iubita lui cucerită cu acea îndrăzneală, ce dădu o lovitură tuturor prejudecăților lumei. Ieșirea lui

singuratică de dimineață, ședința de joc din
ajun, — și unde? mărturiseau unul din acele
divorțuri tăcute și totuș purtătoare de grije,
într'o situație cu neputință de schimbat. Ca și
în seara, când s'au întâlnit pe Esplanadă, con-
vorbirea lor se învârtea în jurul vechilor co-
legi. Gerard vorbea de ei, cum vorbește un
ofițer în retragere despre armată. Era în cu-
rent cu toate mutările. Ochii-i străluceau... Ei
se întunecară când ceasul înaintă, și deveniră
aproape șterși în clipa, când intrară în aparta-
mentul din etajul întâi, deschis de un servitor
în livrea, pe nasturii căreia se vedeau cele
două litere: C și V.

Dacă curiozitatea lui Ilie era vie de când
intrase în vilă, în momentul acesta ea ajunsese
la culme ațâțată de mulțimea micilor fapte ce
surprinsese. Dar la cea dintâi privire aruncată
asupra tinerei femei, abia își mai putu urmă
observațiile, înfășurat cum fu numai decât în-
tr'un farmec de înduioșare, pe care i-ar fi fost
foarte greu să-l definească. Imediat o recu-
noscù. Ea citea, așezată dinaintea focului, în-
tr'un salonaș de culoarea albastră-deschisă,
îmbrăcată cu un capod alb de dimineață, îm-
podobit cu nenumărate volane de dantelă.
Păru-i castaniu își păstrase nuanța fină și ce-
nușie de odinioară, și, tot ca odinioară o cărare
îl despărțea simplu la o parte. Seriozitatea a-
dâncă a caracterului ei, care-i făcea odată

frumusețea morală a feței rămăsese încă în ochii ei negri și blânzi și în liniile odihnite ale obrazului, și frunții ei.

Numai că seriozitatea-i părea mai accentuată. Ea se schimbase acum într'o gravitate vecină cu melancolia, care trebuia să impresioneze dureros pe oricine îi știa povestea. Nu se afla ea oare în astfel de împrejurări, în cât nu mai exista pentru dânsa nici un termen mijlociu între cea mai înaltă fericire și nenorocirea cea mai mare? Fața îi era puțin slăbită, ochii cam adânciți, gura ei minunată, care te făcea fără să vrei să o asemuești cu o floare, se închidea cu o mișcare de amărăciune. Nu, toate acestea nu aveau nimica comun cu icoana fericirii în greșală. Dar în acelaș timp depărtau orice gând de greșală. Dacă Ilie n'ar fi cunoscut faptele, cum le cunoștea, și i-ar fi arătat cineva pe d-na de Velde, povestindu-i că ea fusese eroina unui vestit scandal din societatea franceză, el ar fi strigat cu îndrăzneală, că e o calomnie: atâta mândrie calmă, atâta noblețe sinceră atâta seriozitate resemnată strălucea în jurul acestei femei de treizeci și patru de ani, care se înclină cu o mișcare de prințesă, când Gerard îi prezentă mosafirul. Mișcarea prin care îi făcu semn lui Ilie cu mâna să ia loc, era plină de acea grație feciorelnică, în care bărbați cari au trăit o leacă, recunosc instinctiv *noli me-tangere* al femeiei cinstite, acea cură-

ție nemărginită, necugetată, ca și fizică, ce descurajează până și cele mai sfioase dorințe.

„Prietenul d-tale“, zise ea, „mi-a vorbit prea adesea de d-ta, pentruca vizita d-tale să nu fie o adevărată plăcere pentru mine...» Fraza aceasta simplă, care punea totuș pe Gerard între dânsa și Laurence, fu rostită cu un glas încet și învăluit, dar fără ca nimic, nici în accentuarea, nici în trăsurile feței, să arate încurcătura ce o poate simți o femeie din lumea mare, regăsindu-se osândită și scăzută în fața unui om, care a cunoscut-o înconjurată și atât de puternică. Nu era în înfățișarea ei nici aroganța, cu care o făptură biruită pășește în fața afrontului cu puțință. Nu; ea avea aerul sigur și îndrăzneț al unei persoane care s-a judecat în conștiința ei, și-a dat dreptate și nu îngăduie nimănui să mai discute. Și în convorbirea de înainte de prânz, ca și în cea care se susținu la masă, nici o clipă Clara nu părăsi această ținută luată. — „Dar este aceasta oare o ținută?“ se întreba Ilie mereu.

El se afla pe o parte a mesei, la dreapta Clarei, în fața căreia ședea Gerard. Două dulapuri în stilul Renașterii împodobeau această sală de mâncare. Un singur tablou era atârnat pe pereți căptușiți cu lemn, care înfățișa fuga unui *steam-boat* în ceață. Dela începutul prânzului cuvintele se făceau tot mai rare.

O stânjenire, zadarnic ascunsă de priete-

noase îndemnuri, apăsă asupra celor trei comenseni Ilie Laurence care urma să-și talmăcească încet cele mai mici amănunte, simțea această stânjenire vădită printre intonațiile glasului lui Gerard, mișcările lui supravegiate, stăpânirea de nedescris a privirei lui. Băgă de seamă că prietenul său, înfometat, fără îndoială, după exercițiul de dimineață, mânca și bea cu mare poftă, pe când d-na de Velde, după ce atingea numai cu marginea dinților bucațica din farfurie, puneă furculița și cuțitul peste cea ce lăsa, ca fetițele care vor să scape de observație. Până și în chipul cum aceste două ființe ședeau la masă, erau, ca să zic așa, deosebiri de fiziologie și de circulație a sângelui. Și atmosfera de stinghereală se făcea tot mai greoaie, mai ales că acuma Clara părea că lipsește din cameră, cu obrazul nemișcat, cu răspunsurile scurte, și nepăsarea ei visătoare... Ilie, sfârșindu-și toate mijloacele de a însufleți convorbirea, crezu că găsește un subiect de vorbă în tabloul care-i sta tocmai în față; dar îndată băgă de seamă, că dădea astfel gazdelor un prilej de a-și vădi divorțul lor de înțelegere după acela al obiceiurilor și al temperamentului... „E o pânză a pictorului englez Turner“, zise d-na Velde; „îți place?...“ Și după răspunsul afirmativ a lui Ilie, ea se întoarse către Gerard zâmbind: „Vezi“, reluă ea „n-am numai eu gustul acesta...“ — „Dar totdeauna am cre-

zut că trebuie să ai dreptate", răspunse el; „artele frumoase și cu mine, ne-am certat de mult, pe cheiul Orsay... Îți aduci aminte, Laurence?...". Ilie își amintea în adevăr disprețul pe care Gerard, omul ambiției și al energiei practice, și-l arăta depe vremea aceea pentru ceea ce numea el în batjocoră: partea literară a vieții; și asculta pe tânăra femeie discutând despre pictura engleză cu aceea deosebită justete de senzații, ce trebuie să-o fi călăuzit în toate chestiunile, instruită și simplă fără nici o cochetărie de spirit, ci ca o persoană, care a cugetat și a comparat mult.

Se vedea bine că de ani întregi, ea trăia printre cărți și idei. Câteva clipe mai tâziu, convorbirea își schimbase direcția. Gerard vorbea și el despre Anglia la rândul lui și despre poporul englez, dar el aduse chestiunea în domeniul politic. Critică cele din urmă măsuri luate cu privire la Irlanda. Compară coloniile engleze cu cele franceze. Clara tăcea acum, și cu mâna fără inele își netezea părul cu o mișcare, ce-l ducea pe Ilie cu ani în urmă. El ascultă totuși pe Gerard și îi admira precizia frazelor; apoi ajunse la încheerea că prietenul și iubita lui erau despărțiți prin chiar însușirile lor frumoase. Ea nu mai părea că prețuește valoarea celor spuse de dânsul, după cum nici el nu gustase farmecul vorbelor ei de mai înainte. Il cuprinse o melancolie, care

se mări încă în clipa, în care reîntorși în salonaș pentru a lua cafeaua, văzu pe Gerard, depunând un sărut pe mâna Clarei. ca răspuns la o cicălire grațioasă... Soarele de iarnă alunecă prin storul lăsat, care era de un albastru mai deschis decât albastrul tapetului și era tăiat de o fâșie de dantelă din vechime.

Pentru un străin, se înțelege că această tânără femeie alături de acest bărbat, amândoi slobozi să se iubească, amândoi apropiați unul de altul prin îndrăzneța jertfă a viitorului lor, amândoi bogați și așezați în acest decor de eleganță delicată, — era fericirea desăvârșită.

Dar pentruce aburi de stinghereală învăluseră convorbirea dela masa, din care totuși fusese ocolită cu grijă orice amintire a vieții din saloane? De ce, chiar în clipa aceasta a sărutului, o curioasă nuanță de stăpânire de sine se cetea pe fața iubitului, și în ochii iubitei o nuanță de renunțare fără nădejde? Sau poate că Ilie se înșela și toate aceste semne ale unei despărțiri tainice și cu nepuțință de schimbat dintre aceste două fapte nu existau decât în închipuirea lui, decât în dorința lui, poate? Era el sigur că accentuarea fără veste a tristeței lui nu se ivise dintr'o gelozie neașteptată și nelămurită?

Cu toată stânjînirea aceia din prima zi, — din pricina lui poate, — Laurence făcu încă o

vizită în strada Balzac, apoi se duse pentru a treia oară și pentru a patra oară, și cu toate că aceiași curiozitate de a pricepe caracterul d-nei de Velde în legăturile ei cu Gerard îi stăpânea sufletul, acum se mai amesteca în mare parte și acea nelămurită duioșie, care însemnează începutul sentimentelor statornice. Și aceste simțăminte se deslușiră numai decât în așa fel, încât dacă Ilie s'ar fi coborât puțin în adâncul conștiinței lui, ar fi fost silit să și le mărturisească. Dar în partea a doua a vieții, când omul nu-și mai face programe de patimă, pe cari să le îplinească pe urmă din datorie, se întâmplă adesea să ne facem iluzii sucite despre dragostea, în voia căreia ne lăsăm. Intocmai precum în epoca adolescenței credem, că emoțiunile de un ceas sunt nemuritoare, tot așa și în amurgul primei tinereți ne închipuim că ținem mai puțin la dragostele noastre, decât ținem în adevăr. Ilie era de altfel prea cinstit în materie de prietenie, pentru a se crede în stare să iubească cu o dragoste vinovată pe iubita unui prieten, care îl adusese în casa lui și îi arătă o încredere nețărnută. Dar, vai! așa de puțin se simte și e așa de înflorit cu fericiri gingașe, povârnișul ce ne duce dela simpatia pentru un spirit drăguț de femeie până la patima ce ne cuprinde pentru întreaga ei făptură! Dar mai târziu numai, prea târziu, când vraja ne-a cu-

prins 'n întregime, recunoaştem abia în începuturile noastre de prietenie prea mare pentru femeea, pe care n'ar fi trebuit să-o iubim nici-odată, principiul îmbătărei noastre vinovate. După trecere de opt săptămâni, Ilie Laurence care se lăsase îmbiat să o vadă pe d-na de Velde în fiecare zi, nu-şi dădea încă seama de locul ce-l ocupa această femeie în inima lui, până atunci așa de goală. Ştia bine că nu se mai plictiseşte, şi mai ştia de asemenea că în loc să studieze ca observator situaţia în care se aflau Cara şi Gerard, el primea la olaltă şi foloasele şi neajunsurile ce isvorau de aci. Dar în ce colţ al sufletului său obosit, să fi găsit el puterea de a se împotrivi atracţiei ce o exercită asupra lui respiraţia acelor atomi aproape fără greutate, care formează atmosfera şi oarecum parfumul fizic şi moral al unei femei, — atomi fini cari, plutind în jurul Clarei, îl învăluiau pe dânsul, visătorul, într'un fel de amorţeală nespus de dulce?

Dela cele dintâi vizite el o găsi aproape totdeauna singură, şi nu se miră prea mult de faptul acesta, ghicind-o de pe acum destul de bine, ca să înţeleagă ce greutate trebuia să fie pentru o femeie așa de mândră, dar declarată, alegerea cunoştinţelor ei în timpul de faţă. Mai târziu el află că ea primea în taină, şi dimineaţa, pe câteva din prietenele ei din lumea mare, rămase credincioase ei, cu toate

prejudcățile răspândite de ipocrizia saloanelor pentru greșelile fățișe.

Ilie află că Gerard mai încercase să aducă în acea casă părăsită doi dintre vechii lui camarazi. Dar ei displăcuseră Clarei prin una din acele neînsemnate greșeli de tact, pentru care femeile devin mai simțitoare prin delicatețta unei poziții mai puțin oficiale: Și astfel ea ajunsese să trăiască în liniștea luxoasă a micii vile, aproape fără nici un fel de societate, căci nu poți da acest nume celor trei persoane vrâstnice, rude depărtate de ale ei și sărace, — o doamnă văduvă și doi flăcăi bătrâni, — cari se arătau odată pe săptămână, către ora prânzului. Cât despre Gerard, nu era nevoie să-ți dai multă osteneală pentru a afla că suferă de monotonia traiului în doi. Sub un cuvânt sau altul, el pleca foare adesea după prânz.

Și Clara petrecea zile întregi închisă în salonașul albastru, care deveni foarte curând centrul lumii pentru Laurence. Cu acel egoism naif, care aparține multor soți, — egoism care scotea la iveală în această împrejurare o stimă îndreptățită pentru cinstea Clarci, — Gerard își luă numaidecât obiceiul de a întrebuița stăruitoarele vizite ale prietenului său, în folosul dorințelor sale de neatârnavă: „Ilie îți va ține tovărășie, îi zicea el d-nei de Velde;“ amândoi faceți parte din rasa pisicilor... Ați putea trăi nemișcați într'un colț al camarei...

Eu, însă, sunt ca un câine de vânatoare, trebuie să mă duc și să viu... „Clara își lăsa capul în jos fără să răspundă. Ilie se scuză, apoi rămânea. Voința lui n'avea nici o putere împotriva vrajei ce exercita asupra lui prezența acestei femei. Ceeace o făcea în special irestibilă era farmecul înrlurii dulci afară din cale, care te robea mai mult decât te tulbura, o gingășie continuă și învăluitoare în ținută și mișcări. Nici un gest nu-l făcea mai viu decât altul, și această încetineală a întregirii făpturi producea un efect de armonie, care se resfrîngea în toată înfățișarea salonașului. Dela florile mereu reînoite, care împodobeau micile glastre așezate ici și colo, până la orânduirea cărților în biblioteca joasă, așezarea celor câleva cutii de lac pe policioarele micuțului gantantur, totul în acest adăpost gingaș, colorat de o lumină micșorată de storul lăsat, se potrivea cu firea blândeii pustnice. Pe clavirul pus de-a curmezișul, caietele de muzică așteptau deschise. Focul ardea în cămin cu o flacăra potolită, și aproape todeauna Clara ședea într'acelaș loc, lângă foc, pe o canapea, peste care era aruncată o mătasă veche de un roz șters, brodată cu fir de argint. Picioarele-i cam lungi odihneau pe o pernă. Alte pernițe îi susțineau pe dindărăt umerii care erau mai curând ridicați și lați, decât mici și lăsați în jos, — dar aceste drăguțe cusururi dădeau făp-

turei ei cea neînsemnată stângăcie, acea grație deosebită, care plăcea mai mult decât desăvârșitele forme ale alteia. De obicei ea lucra la vre-o broderie sau citea. Dar fie că împingea cu vârful degetarului ei de aur acul de brodat în canavaua întinsă pe gherghef, fie că trecea lama cuțitașului de bagă neagră printre foile cărții, totdeauna acelaș ritm domol și dulce al mișcărilor ei celor mai mici arătă pe ființa liniștită și visătoare, pe care neîntrerupta cugutare părea că vrea să o ferească de orice atingere prea vie.

La început între Laurence și dânsa, singuratelyca aceasta întinse un vâl de răceală, pe care tânărul nici nu încercă să-l ridice. Ea nu-i întindea mâna nici la sosire, nici la plecare, și dacă el lasă convorbirea să lânzezească, ea nu căuta să-o reia. Ilie Laurence îi fu recunoscător pentru aceasta, după cum mai târziu îi fu recunoscător când părăsi acest aer de răceală. Și nu era numai amăgirea omului, care găsește în orice amănunt un nou pretext pentru a îndrăgi încă mai mult, ceea ce a început să iubească. În situația așa de gingașă, în care se află Clara, nu era oare un semn de delicatețe sufletească faptul, că se temea de o intimitate căutată și că nu putea admite una împărtășită? Făpturile în adevăr simțitoare și care nu trăesc pentru părerea lumii, sânt astfel.

Insemnând mereu, cu o grijă plină de rîvnă

cele mai neînsemnate schimbări, Ilie băgă de seamă că în cele dintâi săptămâni ale acestei prietenii, Clara îi primea în haină de stradă și ca și cum ar fi fost gata să iasă în oraș, chiar când avea de gând să-și petreacă toată ziua în casă. Mai târziu, din potrivă, deși printr'o înțelegere mută îi aștepta vizita, el o găsea în rochie de casă și încălțată cu pantofi.

În ce costum îi plăcea mai mult, nu-și da seama; căci în rochia-i de stradă, cam scurtă, cu ghețele-i mici lustruite, cu tocuri joase, făcute pentru mers, ea formă, cum o numea el destul de ciudat în gândul lui: „o totalitate“, — acea fermecătoare și vie ținută a unei femei, care face un întreg cu cea ce poartă. Iar în unele clipe, această parisiană, trecută de treizeci de ani avea o tinerețe în mers și în obraz, care-i dădea un aer încântător de fată de pension în vacanță; pe când în rochia de casă mai lungă, mai ales când își înfășura trena în jurul picioarelor, ea părea mai înaltă, având nu știu ce din încolăcirea de șarpe, ceva neliniștitor și moleșit în nesfârșita linie a corpului ei. Dar, și în una și în cealaltă haină, ea era tot femeia așa de simplă, așa de feciorelnică, încât părea că este cu neputință să nu fi străbătut lumea în ermeline, — fără cusur de albă și de curată. Gândul, că se afla într'o situație neregulată îi pieria din minte, când te apropiai de dânsa, tot astfel cum ui.

tai, când o vedeai lângă Gerard, că îi unește o legătură vinovată.

Aceasta era enigma pătimașă, de nedeslegat, care îi năpădea gândurile lui Ilie, mai ales pe drumul din strada Barbet-de-Jouy până în strada Balzac, — cale, ce-și luase obiceiul, după un timp oarecare, să o facă decâte șase ori pe săptămână și totdeauna pe la orele cinci seara.

Și nu era aceasta un calcul din parte-i, deși Gerard Lairesse, când se întorcea acasă și-și gărea prietenul acolo, nu uită niciodată să-l roage să rămâie la masă și să-și petreacă seara la ei. Nu. Dar cu acea intuiție poetică, înrudită cu sufletul oamenilor delicai și scârbiți de viață, Ilie Laurence simțise mai mult, decât observase, că d-na de Velde, era o ființă de sfârșit de după amiază. Ce e drept, oare nu întâlnești pentru toate femeile un ceas din zi, o clipă fugară, în care frumusețea lor se armonizează mai bine cu culoarea, și ca să zicem așa, cu sufletul lucrurilor? Sânt femei sgomotoase și vesele, a căror sburdălnicie nebunatică este mai plăcută dimineața. Cu acestea trebuie să trăești în strînsa prietenie a vieții cămpenești sau la malul mării, și omul care le iubeste gustă și mai bine farmecul lor fericit într'o plimbare equestă sub soarele încă în urcare. Sânt iarăși altele, de o frumusețe împărătească și triumfătoare, care sânt făcute

55-4437

pentru strălucirea serbărilor de noapte, și a căror majestate se vedește mai tare în măreția gâtelilor scumpe, printre candelabre și flori, diamante și umeri goi. Grația Clarei așa de gingașe, așa de gravă și totuși atingătoare, te vrăjea încă mai mult în semi-întunericul amurgului. Atunci, ea își sprijinea fruntea în mână, se lăsa puțin pe spate printre pernele canapelei, și înainte ca servitorul să aducă micile lămpi cu globurile roz sau albastrii, ea vorbea cu un glas dulce și adânc. Atunci i se întâmplă să rostească fraze de acelea curios de nelămurite și triste, în cari închipuirea ascultătorului putea ghici o destăinuire ascunsă, despre durerile de cari nu se plângea niciodată... Da, așa, cu ochii pierduți, cu gura visătoare, mai puțin sigură de dânsa și mai moleșită, cu agonia luminei din jurul ei, așa o vedeai Laurence când venea pe jos, pe vreme bună, dealungul acelei esplanade a invalizilor, unde se întâlneau cu Gerard. Era așa de aproape și așa de depărtată acea întâlnire!

Și, cum li se întâmplă amorezaților, el punea în legătură fără să vrea, chipul Clarei cu toate amănuntele drumului.

De câte ori străbătuse acea esplanadă întunecoasă pe vremea când d-na Andry era încă liberă? Ce soartă tainică îl îndepărtase și apoi îl apropiase de această femeie?... O clipă se opri pe punte, privi Sena curgând

verde și rece, și remorchererele de pe fluviul străduitor trăgând cu ajutorul aburilor dealungul lanțului de tuaj, vapoare năprasnice cu carbuni. Departe, la stânga, cele două turnuri ale edificiului Trocadero se ridicau, subțiri, spre cerul limpede; copacii din Tuilerii, la dreapta, se amestecau cu cerul mai întunecat. El simțea o desfătare totodată sentimentală și senzuală, aducându-și aminte, în fața înrîurii reci a vieții în plin aer, de adăpostul mic și calduț în care-l așteptă tânăra femeie. O lua apoi prin strada Francois I, largă și lungă, și în semi-singurătatea acestei alei pacinice putea să facă și să desfacă în toată voia planul convorbirii cu d-na de Velde. De asemenea îi plăcea și aleea Champs-Elisées, ce furnică de trăsură, din pricina contrastului ce-l făcea față de tăcerea de provincie a străzii Balzac. Această revărsare de visuri asupra tuturor obiectelor, era fericirea duioșilor tainice și inconștienți. Nici odată nu iubești mai tare decât în ceasurile, când nu-ți dai seama că iubești. Trist adevăr, care ne arată o greșală a sufletului nostru neputincios în avânturile lui către patima desăvârșită! Dar cu amorul se întâmplă ca și cu copiii mici. În zadar am vrea să-i ținem în drăgălășenia nevinovată a celor dintâi zâmbete. Ei trebuie să crească, trebuie să ne facă să suferim. Trebuie să ne părăsească...

Intr'o zi, pe când sosea astfel la ora aceea nesigură, care îi plăcea mai mult ca oricare alta, Laurence nu găsi pe servitorul, care trebuia să-l conducă, deși clopoțelul portarului îi vestise sosirea. Ușa apartamentului d-nei de Velde era deschisă. El intră. Bătù ușor înainte de a intra în salonaș; dar nici un glas nu-i răspunse. Atunci deschise și a doua ușă, și, zări pe Clara, care nu-l auzise. Ea ședea în penumbră, înaintea focului, cu mâinile încrucișate pe genunchi, într'o ținută ce vădiă o mâhnire fără seamăn. În atitudinea acestei femei, care nu mai era tânără, și care îmbrăcată în alb, ca o fantomă, privea înaintea ei, în această după amiază de iarnă pe sfârșite, la flăcările din cămin unde părea că urmărește prăbușirea unei scumpe, unei vechi speranțe, — era ceva nespus de jalnic și de dureros. Era ca o abdicare deplină a unei sărmâne ființe învinse. Și această expresie, de nimicire sufletească era așa de departe de obicinuita stăpânire de sine a acestei făpturi mândre, în cât tânărul fu mișcat până la durere. El înainta instinctiv spre dânsa, îi luă mâna și o întrebă „Suferi?...“ Ea ridică în sus capul și îi arătă o față descompusă.

El fu așa de atins, încât fără voe inima-i se strânse și două lacrimi îi umplură ochii, — lacrimi pe care o femeie iubitoare nu le poate niciodată vedea, fără să nu dorească să le

soarbă într'un sărut. Ea îl privea și, cum nu se mai putea stăpâni, se lăsă privită până în fundul sufletului. O recunoștință de nespus se revărsă din toată ființa ei liniștindu-se : — „Am avut un ceas rău“, zise ea ; „și cine nu are astfel de momente ? Dar iată că ești aci, și totul se va risipi... Te opresc“, adăogă ea, când intră servitorul aducând lămpile.

„Gerard nu va veni la masă, și ar fi un adevărat serviciu din partea d-tale, să nu mă lași singură...“ Ilie primi, și fie că dovada așa de vădită de compătimire, dată de dânsul mișcase așa de adânc pe Clara, fie că în seara aceasta era sub una din acele înrîuriri nervoase, când o groază neașteptată se schimbă în fericire, ea apăru ca o altă femeie înaintea tânărului. Printr'o schimbare neașteptată redeveni persoana vioae, expansivă, copilăroasă, cum trebuie să fi fost ea în vremuri mai fericite. Vorbea și privirea îi strălucea. Se ridică și mlădierea-i grațioasă spunea deslușit, că îndărătul obicinuitei ei răceli, sta ascunsă o liniștă de o duioșie desmierdătoare. Privea, și în pupilele-i de obicei mute plutea ca un fluid. Pentru întâia oară ea atinse, în cursul convorbirei, acel subiect vecinic al dragostei, la care se vede că, trebuie numai decăt să ajungă orice convorbire, chiar dintre bărbatul cel mai conștiincios și femeia cea mai curată, numai dacă au încredere unul în altul... Masa

se sfârși. Afară bătea vântul. Ei erau singuri și, după ce vorbiră despre desamăgirile de neînălțurat ale iubirei dureroase și înșelătoare, Clara adăogă că cel puțin prietenia nu minte. Ea spuse, că visul ei de totdeauna a fost să întâlnească nu o prietenă, ci un prieten, pentru că firea femeii este foarte adesea nehotărâtă și nesigură, pe când un suflet de bărbat poate întruni foarte bine o cinste de frate și o gingășie de soră. Și; cu o privire de o sinceritate așa de mișcătoare, din care orice nuanță de cochetărie fugise, ea întreba pe Ilie dacă nu credeă în putința unei astfel de prietenii, numai dacă femeea este cu desăvârșire sinceră și bărbatul mai presus de acel falș amor-propriu, care schimbă în luptă, relațiile dintre cele două sexe. Și adăogă, întorcându-se cu gândul la ea însăși, că este o mare durere, să vezi cum oamenii nu se prețuesc unul pe altul cum ar trebui, în această viață așa de scurtă, și că se fac să sufere atâta, pentru că nu se înțeleg.

Apoi, cu nevinovăție și cu o seninătate de față, care vorbește cum gândește, ea îl întrebă pe Ilie: „D-ta n'ai vrea să-mi fii prieten?..“ Și el răspunse:

„E așa de multă vreme de când îți sunt prieten, fără să-o știi..“ și îi povestî ce amintire păstrase despre dânsa, — și ceasurile acestei seri alergau repede. Amândoi treceau

prin acea clipă dumnezeiască, în care doi inși creați pentru a fi fericiți împreună, se găsesc în sfârșit, dar nici unul nu vede, altceva de cât felul de a simți al celuilalt, fără să-și dea seama de urmările ce poate avea această descoperire. Nici o secundă, în tot cursul acestei seri, Ilie nu avu impresia că are în fața lui o femeie, care ar fi putut să-i fie altceva decât soră.

Firea lui cam femenină, moleșită și desgustată, era minunat de potrivită să se bucure de aceste semi-nuanțe cari sânt zorile unei iubiri împărtășite, — și abia la întoarcerea lui Gerard, el băgă de seamă groaznicul drum, pe care-l străbătuseră Clara și cu dânsul. Larisse sosea, și el cu o resfringere de veselie în ochi, luase masa în tovărășia mai multor prieteni și petrecuse două ceasuri la teatru. Pe când le povestea cum își trecuse seara, Ilie privia pe Clara, al cărei obraz se stinsese și se schimbase iarăș.

Cât despre dânsul, el se simți cuprins de o durere vie, în care recunoscù cu groază toată gelozia dragostei.

Iată deci isprava acelei curiosități desinteresate! Indrăgise pe iubita prietenului său! Dar ea? Ceeace i s'a părut din ziua cea dintâi ciudat în firea d-nei de Velde, îl făcea să i se pară purtarea ei încă mai de neînțeles. Zeci de presupuneri îl năpădeau, pe când se întor-

cea acasă după această seară așa de curioasă, începută cu înduioșarea cea mai nevinovată, urmată de revărsarea inimei și sfârșită acum în agonie și neliniște. Ilie fusese prea corupt de petrecerile lui timpurii, pentruca în sufletul lui să nu se fi adunat un fond de amărăciune și neîncredere, care trebuia să se ridice la suprafață la cea dintâi zguduitoră puternică. Astfel, unele din aceste presupuneri erau cumplite. El începu să se întrebe, dacă nu avea de a face cu o femeie grozav de perversă și iscusită, care își pregătea o nouă legătură în ajunul rupturii cu cea dintâi. Dar totul desmințea această uricioasă bănuială, pe care și-o alungă din gând, disprețuindu-se singur. Și atunci își zicea, că dacă e sinceră, ea nu iubește decât ca o prietenă, și gâdul acesta îi aducea totodată și alinare și durere, căci dacă astfel își liniștea conștiința de prieten al lui Gerard, își trunchia însă cele mai puternice avânturi ale patimei sale. Un om care iubește, simte nevoia de a fi iubit, după cum un om care n'a mâncat de cinci zile dorește o bucată de pâine.

Clara nu mințise; dar Laurence nu era în stare în clipa aceea să priceapă învoiala de conștiință așa de fină și totuș așa de leală, prin care multe femei cinstite încearcă să-și oprească pe lângă dânsule pe acela pe care-l iu-

besc și de care se știu iubite, fără ca el să le fi vorbit de dragoste.

— „Nu, ea mă iubește, mă iubește,” își zicea Ilie, aducându-și aminte de schimbarea ce se făcu pe fața Clarei, când îl văzuse plângând de durerea ei... Și fiecareia din aceste întorsături ce luau gândurile lui, îi corespundea o hotărîre, mereu alta. Rînd pe rînd se hotăra să nu se mai întoarcă în strada Balzac, să aibă o lămurire cu Gérard, să puie o întrebare hotărîtoare Clarei... Și se opri la ideea de a-și împăca totdeodată și remușcările față de vechiul său camarad, nevoia de a o vedea pe d-na de Velde și nesiguranța ce avea asupra sentimentelor acestei femei enigmatice. Își zise, că se va supune punct cu punct programului de prietenie — fără nici o altă nuanță — pe care-l primise cu sufletul așa de mișcat; și timp de mai multe săptămâni, el se ținu de cuvânt, nu fără să simtă fericiri nespuse și adânci, căci schimbarea vădită a purtării ce avea Clara față de el, fu la început pentru dânsul o duioșie, ce-i era aproape îndestulătoare. Apoi, această duioșie se micșoră treptat, spre a lăsa locul unor tulburări adânci. Dar gelozia, îl mușcă din nou de partea bolnavă a închipuirii lui, — gelozie pricinuită de însăși prezența lui Gérard. Nu doar că acesta din urmă s'ar fi folosit vreodată de

drepturile sale pentru a-și arăta cea mai mică nemulțumire de intimitatea lui Ilie și a Clarei.

El era în privința aceasta mai degrabă de o nepăsare, pe care un observator mizantrop ar fi pus-o în seama unei tainice complicități. Ilie Laurence însă simția tocmai dimpotrivă. Acum studiasse în de-ajuns de bine legătura curioasă, care unea pe acești doi inși, pentru a cunoaște adevăratele sentimente ale prietenului său. În relațiunile lui cu d-na de Velde, Gérard se afla în situația, în care un bărbat, care ține la propria lui stimă, rămâne legat prin datorie de femeea pe care a compromis-o într'un chip de neîndreptat.

Pe când în astfel de crize amanți nehotărâți și slabi ca Adolphe a lui Benjamin Constant, se răzbună asupra amantei lor, chinuind-o pentru credința ce le-o păstrează, însușirile bărbătești ale oamenilor de caracterul lui Gérard se vădesc printr'o purtare cavalierească. El își dă toată ostenala să o înconjoare pe Clara cu tot respectul lui, și o bănuială împotriva ei ar fi socotit-o drept o ofensă personală.

Ilie, care nu i-ar fi iertat lui Gérard nici decum un amestec în sentimentele lui pentru Clara, nu-i putea ierta nici această mărinimie. Cu logica curioasă a amorezaților, el ură nepăsarea prietenului său, după cum i-ăr fi urât și neîncrederea. Căci în amândouă cazurile, se ridică înaintea lui siguranța, totdeauna dure-

roasă, a puterii lui Gérard împotriva Clarei. Dar mai ales grația minunată a acestei femei îl făcea suferi neîncetat. Fără să-și dea seama de nesocotința acestei purtări, și încrezătoare în învoiala gingașe ce o încheiaseră, ea îl lăsa adesea pe Ilie să-i ia mâna și să i-o sărute îndelung. Uneori, cu mișcări de șoră, ea netezea părul tânărului.

Fără să-i vorbească, ea îi zâmbia cu un zâmbet dulce, până ce ochii li se întâlneau. Ea îl scâldea, îl înneca în revărsările făpturei ei, și când o vedea întinzându-și spre foc piciorul încălțat cu un ciorap de mătase neagră, cu broderii în ajururi, sau când, dându-și capul pe spate, ea își arăta mai bine grația taliei, atunci îl străbăteau mii de fiori. Dragostea din suflet îi trecea acum în toată ființa. Omul fizic și cel moral sunt așa de legați și de contopiți în noi, încât cu toate învoirile și cu toate hotărârile noastre, când iubim o femeie și o simțim prezentă și vie, ajungem la frigurile dorinței. Și un fulger de sălbăticie trecea prin ochii aceluia, care jurase să nu fie decât prieten, pe când în ochii prietenei tremura o lumină de compătimire tristă și de teamă...

De teamă? Ce teamă? A da, teama de Laurence, de dânsa însăși, de trecutul ei, de viitorul ei: de toate îi este teamă Clarei. O nouă schimbare se făcuse în purtările ei, pe

care sârmanul Ilie, în prada închipuirilor svăpăiate ale dragostei lui lipsite de siguranță, o punea pe nedrept, astăzi în socoteala unei oboseli de inimă, a doua zi a poruncilor lui Gérard, a treia zi a unei patimi împotriva căreia luptă. Când nenorocitul tânăr venea acum în tăcuta vilă din strada Balzac, avea întipărite pe față semnele lăsate de luptele-i sufletești, așa de bine văzute de privirile femeii duioase, care-și recunoaște opera. Dela întâlnire la întâlnire, aceste două fapte si țiau tot mai mult nevoia unei deslușiri, și totuș și unul și altul o ocoleau. S'ar fi putut spune că, din pricini deosebite, amândoi se temeau de sfârșitul acesta grozav. De mai multe ori totuș, Ilie voi să vorbească; dar rugămintea mută din ochii Clarei îl opriă totdeauna.

De mai multe ori iarăș, — ca adaos de chin la chinul lui zilnic — i s'a întâmplat să vie la ora obicinuită și să găsească ușa închisă. D-na de Velde ieșea acuma după masă. Dar unde se ducea? După toate aceste absentări, tânărul observa în vorba ei un fel de hotărîre melancolică și dulce care îi făcea rău, căci se simțea ca ținut la depărtare de ochii și fața, în care citea un gând ce nu era pentru dânsul. Dar ce gând? Aceasta n'ar fi putut-o spune.

În seara unei zile, în care mai venise la ceasurile cinci și nu o găsisse pe Clara, el nu

se mai putu ține și strigă după cele dintâi vorbe obicnuite :

— „Cât m'ai făcut de nenorocit astăzi !...“

Erau singuri încă, și în acelaș salonaș albastru, a cărui fereastră era întredeschisă. Sclipirea stelelor unei nopți de primăvară licărea pe cer, și mirosul liliacului în floare, care umplea grădina, se ridică în cameră prin dulci aieri. Sunt clipe de fericire duiosă a întregii firi, în care plânsul îți vine pe marginea inimei, ca și lăcrămile pe marginea ochilor. Pe când Laurence rostia această frază aproape muștrătoare, Clara ședea în picioare lângă fereastră. Ea nu-i răspunsc. Tăcerea ei îl răni pe Ilie; care urmă :

— „Dacă n'ar fi decât astăzi !... Dar în toate zilele, în toate ceasurile sufăr pentru d-ta... Și s'ar părea, că d-tale nici nu-ți pasă... Oare, în adevăr, nu vezi ?...“

El vorbea cu aprigul egoism al durerei aprinse, glasul i se făcuse aspru, și toată făptura-i respira acea mânie arțăgoasă, care împinge pe un om, când iubește prea mult, să să chinuiască pe femera iubită, ca cel puțin, astfel să nu sufere numai el singur. Clara îl privea cu o nespusă durere zugrăvită pe față, și zise, ca și cum și-ar fi vorbit în gând :

— „Și ora aceasta trebuia să vie...“

— „Vai, îmi faci foarte rău, vorbindu-mi ca și cum d-ta ai fi victima mea,“ urmă Ilie

ca ieșit din minți, „când eu sunt cel ce suferă atâta! Răspunde-mi, ai dreptul să mă chinuești astfel? Totuș, știi că te iubesc. Nu căuta să negi, o știu foarte bine... Ei bine! dacă nu mă iubești, spune-mi-o cel puțin, ca să am curajul să te ocolesc... Nu mă lăsa în chinurile acestei agonii de nesiguranță... De ce m-ai oprit lângă d-ta, de ce aceste semne de simpatie, dacă în adevăr nu sunt nimica pentru d-ta?... Ce vrei, înfârșit, dela mine?...”

— „Mi-ai făgăduit să-mi fii prieten,” făcu ea cu simplitate; și din clipă în clipă pălea tot mai mult. Răsuflarea i se făcea tot mai scurtă. Pleoapele i se mișcau des pe ochii cu irisul peste măsură de mărit. Era tulburată de moarte, și așa de frumoasă! Laurence urmă:

— „Da, am făgăduit, dar nu-mi cunoșteam inima... Vai!... dacă ai pentru mine un sentiment de duioșie, spune-mi... Nu, nu-ți fie frică... Lasă-te în voia inimei, ca mine în minutul acesta; privește-mă, și vezi că-ți vorbesc cu toată sinceritatea de care sunt în stare... Fă la fel cu mine...” Și el o atrase către dânsul cu o mișcare pătimașă, și ea nu se feri. Capul îngreuiat de o emoțiune prea puternică, se aplecă puțin. Era acum așa de aproape de dânsul, că îi putea respira parful delicat ce i se răspândea din rochie.

Cu amândouă mâinile îi luă capul încă tremurând și depuse un sărut la marginea părului.

lui, pe pielea catifelată a tâmplei... N'a fost decât o atingere a buzelor, o desmierdare abia simțită, și totuș ea făcu pe Clara să dea un ușor țipăt.

Ca și cum s'ar fi deschis o rană în sufletul ei, ea se smulse din mâinile lui și respingându-l cu brațele, cu o mișcare de groază, îi zise :

— „Dar nu simți oare nimic, nu pricepi nimic, de te porți astfel cu mine ?...”

Cuvintele i se opriră pe buze, și el putu citi pe fața ei ca pe o foaie scrisă, răsvrătirea ființei mândre, pentru care dorința persoanei ei este o ocară de nesuferit și printr'o întorsătură repede a inimei el nu mai simți decât o grozavă părere de rău pentru durerea vădită ce i-o pricinuiseră, văzând în acelaș timp și puțința de a o pierde pentru totdeauna...

— „Iartă-mă! iartă-mă!...” strigă el ca un copil; și căzu într'un jilt unde fu cuprins de una din acele crize de suspine, cunoscute numai de bărbații, a căror organism nervos îi face să semene aproape cu femeile prin iuțea bolnăvicioasă a impresiilor lor. Ea însă de data aceasta blândă și întorcându-se lângă dânsul :

— „Nu e greșeala d-tale, Ilie,” îi spuse ea, „visasem un lucru cu nepuțință...” Sta în picioare, înainte-i, mai albă decât dantelele rochiei de seară, care îi plăcea așa de mult lui și, îl privia cu ochii ei întunecați, a căror ne-

greală aproape te speria pe lângă fața ei așa de palidă.

Un sentiment de potolire respira din făptura ei. În mâinile ei ținea amândouă mâinile tânărului, și un magnetism nelămurit de duioșie și de blândeță netulburată îl străbătea. El avu puterea să-i zâmbească... Câtă vreme stătură așa amândoi, într'o atitudine ce-i făcea asemănători grupului unei surori mai mari mângâindu-și fratele mai tânăr? Ei n'ar fi putut-o spune. Ea cea diutâi rupse vraja, spunându-i cu un glas cu totul schimbat:

— „Nu mă simt bine... Sunt zdrobită... Trebuie să mă lași singură, Ilie... Ascultă-mă, dacă vrei să-mi placi...” Și el o ascultă. Se ridică, își luă rămas bun dela dânsa, ca și în alte seri...

— „Pe mâine,” zise el din pragul ușei. Ea își lăsă capul în jos și făcu o mișcare cu mâna dreaptă. De câte ori a văzut-o în urmă astfel, în visurile lui!

Ori cât de curioasă fusese expresia din fața Clarei în acea clipă, în care tânărul se întoarse, înainte de a trece pragul, acesta din urmă ducea în inima lui o siguranță, care îi făcu aproape dulci ceasurile nopții și ale dimineții următoare. Iubia și se știa iubit. Cu o nemărginită putere de nădejde și cu toate că ar fi avut de ce să se neliniștească, el urmări, în gând până la capăt aceste două

fapte sigure. Ii destăinuia lui Gerard tainicile simțăminte ale Clarei, și din delicateță, Gerard dispărea dintre dânși. Clara devenea slobodă. Ei plecau împreună într'o țară cu soare. Și, în închipuirea lui Laurence apăreau orizonturi numai cu ceruri limpezi, cu valuri albastre și vile noi printre palmieri și flori; și cerurile acelea erau luminoase ca o fericire de totdeauna, acea mare nesfârșită ca duiosia unei femei cu suflet deosebit, acele flori și palmieri mlădioși și parfumați ca gândurile unui iubit copleșit de noroc. Apoi el mai visa un cămin, pe care Clara îl va împodobi cu dulcea ei prezență, pe unde va trece ea cu grația domoală a mișcărilor ei, cu zâmbetul înduioșat al gurei ei frumoase, cu privirea desmierdătoare și lăcrămoasă a ochilor ei mari. Nici o teamă de greutățile, ce va trebui să le învingă, nu tulbură farmecul acestei amăgiri și îmbătarea așteptării se mărea încă pe măsură ce se apropia clipa vizitei în strada Balzac... Bătuse ora două. Ilie Laurence sta înaintea mesei, înșelându-și nerăbdarea înfrigurată prin citirea câtorva bilete, ce primise dela Clara, când servitorul intră, aducându-i un plic, al cărui adresă îl lovi îndată drept în inimă. Era, în adevăr, scrisul aceleia pe care o iubea.

„Cine a adus această scrisoare?“... întrebă el numai de cât, căci nu văzu pe plicul acela mare nici o marcă, nici o ștampilă poș-

tală. „Un comisionar, care a plecat îndată“ i se răspunse.

Măinele îi tremurau. El puse plicul — care, judecând după greutatea și grosimea lui, trebuia să cuprindă mai multe foi — pe masă, lângă celelalte. Da, era în adevăr al Clarei scrisul acesta, hotărît, cam bărbătesc și plin, regulat și drept ca înfățișarea ei cinstită. Ilie înțelese că soarta lui întreagă era cuprinsă în acest pachet de hârtii, atins de degetele așa de bine cunoscute de dânsul. O pecetie de ceară, pe care se vedea chipul unei rândunele, închidea scrisoarea. Această piatră gravată i-o dăduse el prietenei sale, în urma unei discuții, ale cărei amănunte și le aducea foarte lămurit aminte. Cu o mișcare copilăroasă și cu o superstiție de îndrăgostit, el sărută această pecetie, apoi deschise scrisoarea. Intr'însa găsi în adevăr mai multe foi — și în capul celei dintâi un cuvânt îl făcu pe Laurence să tresară.

Spovedanie de adio

Ora unsprezece, seara

„Când vei primi, prietene, această scrisoare, — vai! iartă-mă că ți-o spun dela început, dar trebuie s'o știi, pentruca să citești aceste pagini, cum ți le scriu, cu simțământul, că nu

se mai poate îndreptă nimic, — vor fi între noi kilometri, și va fi mai ales voința mea, de a nu te mai revedea niciodată. Dumneata vei fi la Paris, gata să-ți urmezi viața, care își are viitorul ei, cu toată părerea contrarie ce-o vei avea în prima clipă. Și, dacă vei plânge la citirea acestor rânduri, vor fi numai lacrimi ce ușurează, — lacrimi de vindecare, prin cari durerea de astăzi privește către un mâine plin de nădejde. Eu voi fi foarte departe de acest oraș, în care te-am cunoscut prea târziu, ascunsă sub un nume străin într'un colț pierdut, și voi sfârși o viață, care, cel puțin, va fi slobodă de primejdia groaznică a unor greșeli, pe care le-am putut prevedea, de remușcările ce le-am ghicit. Iată o hotărîre, pe care te rog, pe care îți poruncesc să o respecti. Dar de ce să vorbim de porunci și de rugăminți? Citește numai până la capăt aceste foi, în care vreau să mă spovedesc d-tale în întregime, și vei pricepe atunci, cum pricep și eu, cu o evidență de neînvins, că între mine și d-ta se ridică viața mea, care nu-mi îngăduie să-ți cer fericirea. Vai! viața mea! Un ultim simțământ de femeie mă îndeamnă să ți-o arăt în toate amănuntele ei tainice. Simt nevoia, în clipa, în care te părăsesc pentru totdeauna, să-ți las adevărata mea icoană, care să-mi desvinovățească chiar plecarea, — să mă îndreptățească de tot ce

am făcut. Știi, că ceea ce am făcut e socotit de morala omenească, drept cea mai vinovată greșeală. Pe vremea, în care am făcut ce am făcut, liniștea sufletului meu era deplină. Astăzi, mă gândesc la felul cum vei putea să mă judeci. Imi spun, că nu voi mai fi pentru d-ta de cât amintirea unei femei plecate fără puțința de reîntoarcere, a unei moarte dispărute pentru totdeauna. Și, mi-e teamă. Mi se pare, că vezi pete pe conștiința mea, și de petele acestea vreau să mă spăl. Am cunoscut femei, ale căror ultimă dorință era, să fie frumos gătite, înainte de a fi puse în sicriu. De ce n'ar avea această cochetărie, înainte de înmormântare, și prietena care-ți moare, — puțin pentru dânsa și puțin pentru d-ta? Astfel îmi voi amăgi, gândindu-mă să-ți fiu pe plac, aceste ultime ceasuri, pe care le voi petrece în salonașul, în care veneai d-ta, printre mobiliele, care au fost martori nunți ale lungilor noastre convorbiri, din atâtea seri de iarnă. A fi aci și a-ți scrie, însemnează a mai trăi aproape de d-ta pentru cea din urmă oară; d-ta cel din dulcile vegheri, prietenul care mă înțelegea și mă iubea, cum îl rugasem să mă iubească. Nu, Ilie, nu luă drept muștrare această frază. E ru nai plângerea unui suflet îndurerat, împotriva soartei, împotriva lui însuș, iar nu împotriva d-tale, care n'ai făcut altă crimă, de cât că ai crezut în puțință de a-mi

reface fericirea prin dragostea-ți duicasă. Vei simți însă, cum simt și eu, că aceasta era un vis nebun. Dar pentru acest vis îți sunt recunoscătoare din toată inima. Vai! dar n'am luat condeiul în mână pentru a-ți mărturisi aceste lucruri. Gândul că suferi, îmi stăpânește acum voința...

M-am oprit câte-va clipe, căci nu mai puteam urma. Iată-mă pe deplin calmă. S'a făcut lumină în gândurile mele. Dorința de a-ți dobândi stima pentru totdeauna, îmi este așa de puternică în această clipă, în cât printr'o curioasă putere de resemnare, nici nu mai tremur. Simt că voi avea energia să-ți vorbesc despre mine, ca de o altă ființă.

Aș vrea ca puțină din această energie să treacă în sufletul d-tale, pe când mă citești! De câte ori, în cursul celor din urmă săptămâni, m-am așezat aici, cu gândul să-ți povestesc viața mea, pentru a te face să pricepi nevoia acestei despărțiri așa de dureroase, pe care am amânat-o mereu, după cum m-am dat îndărăt în fața unei spovedanii, care trebuia să fie primul meu pas!.. Acuma, când am puterea să fac ce trebuie, am și puterea să-ți scriu. Dar cum să încep această spovedanie de adio? Cum să-ți vorbesc despre mine, când așa de mult aș vrea să-ți vorbesc de d-ta? Să încercăm...

„Prietene, nu-ți voi povesti aici nici copilăria, nici tinerețea mea cea dintâi. Aceste două epoci n’au fost atinse de nici unul din acele evenimente de inimă, care sunt pentru o fată de cincisprezece ani presentimentul unei vieți romantice. Copilăria și tinerețea aceea ai văzut-o însuflețită și redată în portretul, care mă înfățișează la picioarele tatălui meu, căutându-i ochii cu ochii mei. Da, eu sunt cea fetiță ascultătoare și blândă, — eu sunt, așa cum îmi aduc aminte că am fost ani de-a rândul. Nu-mi amintesc să fi avut în toată vremea aceea vreun moment de răsvrătire sau de nemulțumire. Cum treceau ceasurile de nebăgate în seamă, fericite și liniștite în apartamentul nostru din strada Varennes, destul de sărăcăcios mobilat, căci mobilele erau de demult, și îmi aduc aminte, că mi-a trebuit mulți ani până să mă obicinuesc cu luxul modern! Ferestrele înalte dădeau într’o grădină cu copaci mari, în care se lăsase un loc de plimbare pentru o doamnă în vârstă, din parter. Un servitor o plimbă, când era soare, într’un cărucior. Mă revăd chiar în clipa aceasta, printr’o curiozitate a amintirii mele, cu fruntea sprijinită de fereastră și privind la cucoana cea bătrână cu o înduioșată compătimire. E primăvara, într’o după amiază plină de lumină și verdeață. Tata îmi netezește părul împletit și îmi zice că sunt mița lui sfântă. Ce nume frumos pentru o ființă

aşa de tânără. Aveam, ce e drept, o însuşire, care nu mă făcea tocmai nedemnă de acest cuvânt de răsfăţare.

Eră aceasta oare o virtute? nu, ci un simplu instinct, căruia însă nu mă puteam împotrivi, un instinct de dreptate şi de blândete. Să mă port după o regulă anumită, şi să plac celor pe cari îi iubeam, eră singura mea dorinţă, tot aşa de firească ca nevoia de a mă jucă şi a cugetă. Mă născusem cu o tainică dragoste de armonie sufletească, ce mă făcea să găsesc o fericire nespusă şi nesilită să împac ceea ce trebuia să fac cu ceea ce făceam: afecţiunile cu faptele mele. Simţeam mai ales o groază fericească de minciună, care ajungea până la durere. Mulţi copii au avut ca şi mine o impresie de uimire la auzul celor dintâi minciuni oficiale, — auzind, de exemplu, pe mame lor poruncind servitorului să spună mosafirilor că nu e acasă, pe când ea în realitate se află în camera ei. Printr'o dureroasă trăsură de caracter, acest fel de uimire nu mă părăsi, decât foarte târziu, şi nici atunci cu desăvârşire. Formulele întrebuintate în saloane pentru discuţiile şi scrisorile de politeţe îmi tulburau tainicile mele sentimente de cinste într'atâta, în cât deveneam de obicei tăcută şi treceam de mândră, deşi în inima mea eram foarte iubitoare şi sfioasă. Fără îndoială, că de pe atunci bolnăvicioasa şi singurateca sensibilitate

a conștiinței mele se desvoltase mai mult, de cât erà bine pentru fericirea mea, căci ochii mamei mele,—ochii negri la fel cu ai mei — mă urmăreau câteodată cu o privire ușor îngrijată, ca și cum i-ar fi fost teamă de răsvrătirile mele neașteptate împotriva a tot ce nu erà deplină sinceritatea. Ea erà o femeie de o duioșie curioasă și nu ieșea zile întregi din camera ei. Tata dădea din cap și răspundea întrebărilor mele: „Totdeauna a fost așa“. Eu eram mai în largul meu cu dânsul, de cât cu mama și-mi făceam mustări din cauza aceasta, atâta mi-era mie de pe atunci conștiința de vie.

Vai, prietene! când, prin șirul anilor trecuți revăd pe fata, care eram pe atunci, cu frumosul vis de cinste neprihănită, care fu romanul tinereței mele, și când compar pe fetița de odinioară cu femeia ce sunt acum, prin însăș exagerarea acestui vis, cum să mă mângâi, că n'am avut la picioarele cui să scutur crinii adolescenței mele,, că n'am avut un prieten ca d-ta dinaintea căruia să risipesc aceste comori pierdute? Prea târziu! Prea târziu! Acest refren se schimbă pentru mine în melodia jalnică de toate ceasurile, de câteva luni încoace... Dar am jurat să fiu curagioasă.

„Viața mea pareà deci bine hotărîtă, și înțeleg acum că, dacă tata și mama ar fi trăit până la epoca măritişului meu, n'aș fi fost si-

lită să-ți scriu povestea jalnică și banală a năzuințelor mele înșelate.

Ei muriră însă, nu mult unul după altul, înainte ca eu să fi împlinit nouăsprezece ani. Nu sfârșisem încă să port hainele de doliu, când unchiul meu, care-mi slujia și de tutore, mă logodi cu acela, al cărui nume îl purtam, atunci când m'ai cunoscut. Ca să-ți poți lămurii încuviințarea mea, trebuie să-ți mărturisesc, prietene, o stare de spirit, pe care educația d-tale de bărbat nu-ți îngăduie poate să o bănuiești. Eram, pe vremea aceea, atât de absolut neștiutoare, pe cât e cu puțință, de adevăratul înțeles al acestui cuvânt: căsătoria. Orânduiala strașnică a vieții mele de fată, împreună cu dorința de supunere, care formă trăsătura de căpetenie a caracterului meu, mă ferii chiar de acele visări nevinovate și totuș pătimase, prin mijlocirea cărora cele mai multe femei se avântă spre dragoste, înainte de a o cunoaște. Trebuie să adaug, că citirile îmi fuseseră supravegheate de mama într'un chip ne mai pomenit de sever, că nici un tânăr nu fusese primit în casa noastră, și că sănătatea șovăelnică a părinților mei făcuse să înceteze relațiile noastre cu lumea. Unchiul meu îmi spuse că mă voiu mărită cu D. Audry și eu răspunsei că-l voiu ascultă, —cum aș fi făcut cu oricare altă poruncă. În adevăr, când mă gândesc cu ce ușurință tutorele meu mă sfătui,

îmi porunci aproape actul, care trebuia să-mi hotărască întreaga viață; și îmi aduc aminte de copilăreasca inconștientă cu care primeam această unire, și când îmi repet că așa se întâmplă mai todeauna, mă simt încercată și desnădăjduită. Cum pot oamenii, cari sunt pentru toate celelalte împrejurări ale vieții conștiințioși și delicați, să comită, cu inima veselă, mișelia pe care o înfățișează de nouăzeci și nouă de ori o căsătorie din lumea mare? D. Audry mă ceruse, pentru că milionul, ce alcătuiă averea mea, era în bani ghiță și plasat în valori temeinice.

Unchiul meu îi primise cererea, sunt nevoită să-o spun, pentru că îi păsă foarte mult de viitorul financiar al d-lui Audry. De altfel, neînsurat cum era, nu se credea în stare să vegheze asupra unei fete de douăzeci de ani. Și apoi mai aveam pe lângă dânsul faima de a fi o mică sfântă. „Clara va fi fericită pretutindeni și totdeauna” zicea el, — și o credea.

„Și așa fi fost, nu fericită, dar calmă și mulțumită, da, cu toată nenorocirea unei căsătorii lipsite de dragoste, căci simțământul datoriei formă așa de bine temelia sufletului meu, încât m'aș fi resemnat încetul cu încetul să-mi suport viața, dacă împrejurări neașteptate n'ar fi jignit în mine într'un chip de neuitat, și din al doilea an al căsătoriei mele, această cinste prea desvoltată, — religia tainică a inimei mele

de copil, de fată și de femece. Nu ți-aș vorbi despre această întâmplare cu atâta libertate, dacă procesul d-lui Audry de acum trei ani, n-ar fi descoperit publicului o necinste de conștiință, pe care multă vreme numai eu o știusem. Trebuie de asemenea să te fac să aflu felul părerii ce-mi făcui despre bărbatul meu la începutul căsătoriei noastre, ca să simți mai bine toată puterea loviturii, ce căzù asupra mea. În D. Audry sunt două persoane foarte deosebite : aceea pe care o arată lumii: ușoară, vorbăreață, aproape banală, mărinimoasă din fire și din diplomație, — și cealaltă care câștigă bani și face afaceri: neîndurată, crudă, lipsită de conștiință și nepăsătoare de orice, numai de isbândă nu. Eu nu cunoșteam decât pe cea dintâi din aceste două persoane, și nici el nu cunoștea în mine decât pe femeea tăcută și blândă, pe care o luase ca pe un obiect ușor de mânuit, după gustul lui. Dar, se întâmplă că într'o dimineață bărbatu-meu intră la mine, și liniștit, matematic, cu țifre la îndemână, cu privirea ascuțită, cu glasul de stăpân, îmi lămuri că-i trebuia, și numaidecât, patru sute cincizeci de mii de lei. După pierderi mari suferite la Bursă, una după alta, el crezuse că-și va putea îndrepta nenorocul executând o speculație frauduloasă asupra titlurilor băncei, al cărei administrator era.

Aș putea să-ți lămuresc până în cel mai mic

amănuț această speculație, căci termenii, de cari se slujî D. Audry în dimineața aceea, erau așa de lămurîți, că mi-au rămas în amintire. Cu alte cuvinte, el eră amenințat cu o reclamație și un proces, și o parte din zestreă mea putea cumpără tăcerea dușmanilor săi. Numai că, după contractul nostru de căsătorie trebuia să aibă iscălitura mea.

Din toată povestea aceasta, eu nu văzui deocamdată, decît o singură nenorocire, a cărei evidență fu pentru mine fulgerătoare: știam că mă măritasem cu un tâlhar. Mă uitai în fața aceasta, de pe care căzuse acum masca de cinste și văzui pe bandit. Cu obrazul ras și cu coiful de păr scurt, mi se părû că văd un ocnaș în fața mea.

Frazele ce le rostî pentru a se desvinovăți și, care spuneau părerea ce aveă el asupra moralei banului, privirea și sunetul vocii lui pe cînd vorbeă, nădejdea de a mă despăgubi cît de curînd, pe care o făcu să strălucească înaintea ochilor mei, pentru a mă hotărî să-mi dau învoirea, — totul făcu să se îndoiască în mine tresărîrea celei dintâi răsvrătiri. Și el recunoscu în schimbarea neașteptată de pe fața mea o femeie pe care nici n'o bănuia. Li fu teamă o clipă, înaintea descoperirii fără de veste a puterii mele de energie pe altarul cinstei.

Dar ce-i păsă lui la urma urmei? li dam

iscălitura. Era mântuit, — iar eu, nevasta lui, eram pierdută. Poate că, dacă aş fi crescut în alt mediu şi aş fi bănuir de timpuriu învoelile de conştiinţă obicinuite în societatea modernă, l-aş fi iertat pe bărbatu-meu, că a trecut de partea necinstei. Dar, cum şi-am spus, nu ştiam nimic din ce se petrece în lume. Simţiam că se făcuse o sfâşiere în fiinţa mea, la gândul că eram unită pentru totdeauna cu un om necinstei. Aveam pe atunci o conştiinţă feciorelnică şi curată, care nu se putea împacă cu mişelia.

— „Sunt nevasta unui hoţ!...“ — Iată ce-mi repetam mereu din ceasul acela, opt ani de-a rândul, în singurătatea amară a sufletului meu. Opt ani am purtat un nume de care mi-eră groază, am împărtăşit casa şi luxul aceluia, pe care-l dispreţuiam.

Opt ani am fost doamna Audry pe care ai cunoscut-o, serioasă şi tăcută, şi care părea statuia vie a păcei sufleteşti. Dar, dacă cineva ar fi putut citi în inima mea foarte resemnată la prima vedere, când şedeam la vreo masă de gală şi vorbeam cu vecinul despre acele mii de fleacuri ale conversaţiei parisiene, de sigur că s'ar fi înspăimântat la vederea ideilor furtunoase, dureroase, ideilor de răsvrătire cari se ridicau acolo şi creşteau zi cu zi.

„La lumina experienţei mele de astăzi, pricep ceea ce simţeam de pe atunci instinctiv, că

cea mai periculoasă nenorocire, care poate lovi o făptură tânără și pățimaș îndrăgostită de sinceritate, este să aibă de suferit o nedreptate. Această nedreptate, pe care o suporti în chip firesc, ca o pedeapsă de neînălăturat, când ești obicinuit să o făptuești și tu singur, atinge sufletul tânăr, care se îngrozește să facă rău cuiva, până în adâncul ființei lui lăuntrice. Și, dacă nedreptatea de care a fost crâncen lovit acest suflet, are de complice întreaga societate, atunci ea devine o încercare de temut, care poate schimba direcția întregii vieți. Aceste puține cuvinte cuprind povestea prescurtată a dramei morale care se jucă în inima mea, — dramă tainică al cărei desnodământ a fost cunoscut și osândit de lume. Inceputul acestei crize stranii datează de a doua zi, după ce am dobândit convingerea tainicei mișelii a d-lui Audry. Dejunasem împreună, ca de obicei, și el eși apoi ușor, fericit, triumfător, pentru a se întoarce la afaceri. Nu știu de ce îl priveam cum se urcă în cupeu, printr'o ferastră a salonului meu, care dădea în curtea vilei noastre.

Calul bătut din picioare, trăsura plecă. Imi trecu atunci prin gând, că tot decorul vieții acestui om e o minciună primită de lume, și întorcându-mi cugetarea asupra mea însu-mi, mi-am spus că, și viața mea eră acuma și pentru totdeauna o minciună; căci aveam să

trăesc lângă dânsul, să împărtășesc cinstea lui mincinoasă, să-mi joc rolul meu de soție a acestui om mișel, fără ca nimic, din tot ce voi face pentru a-mi îndeplini această datorie, pe care o uram, să se potrivească cu dorințele, cu visurile mele. Și așa va fi totdeauna! Și nu meritaseam aceasta! Suceam și învârteam în capul meu acest groaznic gând, și mă văzui osândită de mai 'nainte și fără răgaz fățarniciilor, cari erau datoriile mele sociale.

Această evidență a robiei mele, cu neputință de îndreptat, descoperită fără de veste, dădu la început loc unei hotărâri de renunțare care era, se înțelege, curată înțelepciune. Juram să străbat lumea și soarta, cum străbate o călugăriță curtea mănăstirii ei, adică reculeasă, fără să cer nimic celor ce mă înconjura, fără să aștept ceva dela ziua de mâine. Și cu visări, cu lecturi și cu fapte bune am putut multă vreme să-mi îndeplinesc acest straniu ideal de renunțare. Mă îmbrăcam fără să-mi văd gâtelile. Vorbeam fără să-mi dau la iveală gândurile. Zâmbeam fără ca vreo trăsătură a feței să-mi descopere durerea sufletească.

Eram o călugăriță cu fața acoperită în mijlocul luxului și a serbărilor. Dar firea, care ne-a dat un suflet arzător și neastâmpărat, ne îngăduie tot așa de puțin să ne înțepenim mișcările sufletului, ca și acelea ale corpului nostru. Ori cât de mare era energia cu care mă

sileam să mă stăpânesc, în adâncul ființei mele era o dorință de fericire, pe care n'o puteam birui cu desăvârșire, și care isbucnea, în unele clipe, în nesuferite desnădăjduiri în fața anilor tinereții care treceau, treceau, fără să-mi aducă nimic și fără să se mai întoarcă. Ca toate ființele tăcute, mă înăbușeam de sentimentele-mi stăpânite, și furtuna ascunsă se deslănțuia ca o vijelie, cu atât mai puternică, cu cât nu-i lăsam nici o ieșire în afară. Învățasem încetul cu încetul să judec mai bine lucrurile, și știam, pentru că ghicisem sau mi se destăinuise, multe secrete a multor persoane. De câte ori în timpul unei serate, mi s'a întâmplat să surprind în ochii sau în zâmbetul unei femei de vrâsta mea, cu care stam de vorbă, urmele așa de ușor de recunoscut, ale unei fericiri tănuite! A văzut pe iubitul ei astăzi, mă gândeam eu. Alte ori, îndărătul mahnirii posomorite a unor priviri, îndărătul pălirilor dureroase, și puse în socoteala unor migrene închipuite, ghiceam una din acele zdrobiri sufletești, despre care nu se vorbește și de care simți că mori, — crudă răscumpărare a bețiilor vinovate.

Ceva din mine se îndârjea împotriva ipocrizei acestor femei, și nu puteam pricepe cum de nu le sângeră inima, văzându-și iubitul alături de bărbat, cum de suferă tutuirea oficială a bărbatului, pe când omul, căruia îi

aparțineau, în taina conștiinței lor, le zicea D-voastră.

Și totuși, deplângându-le pentru rușinea aceasta, cum le invidiam câteodată, pentru că trăesc, își risipesc bogățiile inimei lor, că sunt chiar nenorocite, — pe când eu mă comparăm în gândul meu, cu un cadavru, îmbrăcat de croitorul la modă ! Și mă cuprinde după astfel de crise o duioșie nehotărîtă și cu neputință de vindecată. Societatea în care mă aflu cuprinsă, mi se arată ca o destrăbălare organizată. Oare nu împărțește ea tuturora, sub o formă sau alta, chinurile, ale căror victime eram și eu ?

Ea le spunea să înșele pentru a fi fericite, sau să renunțe la orice nădejde. În clipa, în care îți scriu, revăd acele sfârșituri de după amiază, la Paris, când rămâneam singură în camera mea, întinsă pe canapea, pe când conturul obiectelor se ștergea încet, încet. Acesta a fost totdeauna, pentru mine, o oră chinuitoare. Mă pomeneam vărsând lacrimi tăcute de jalea mea proprie, lacrimi plânse și de mumă-mea, în agonia ei. Alte ori, pe malul Oceanului, în ceasurile frumoase ale frumoaselor dimineți de Iulie mi se întâmplă tot așa. Marea era albastră, valurile albe și sărbătoarea vieții răspândită pe apă și în aer. Prin ferestrele vilei mele din Trouville, priveam

orizontul, — și mă simțeam mai singură decât o văduvă!

„Incepi să zărești, prietene, ce hotărîri stranii puteau să ia naștere în acest suflet, tot odată simplu și romantic, în intimitatea căruia încerc să te introduc ?

Aici ajunsesem cu boala sufletului meu, când l-am cunoscut pe Gerard. Iartă-mi durerea, ce-ți voi pricinui-o, dulcele și bunul meu Ilie. Ating această rană a geloziei trecutului, și o simt că sângerează în inima d-tale, sărmana. Dar, dacă n'aș avea să mă desvinovățesc de tot, ce a putut să te facă gelos, și-aș scrie oare această spovedanie, în care pun pentru d-ta toate duiosiile, pe care nu-mi va mai fi îngăduit să le risipesc asupra-ți? Lasă-mă să-ți spun de ce am fost slabă atunci, după cum îți voi spune de ce sunt tare astăzi. Gerard mă iubea, și mi-o spuse, după luni și luni pline de respectul acela nemărginit care este pentru noi, femeile, cea mai convingătoare din toate făgăduelile. Căci, nu ne dovedește el oare, că vom întâlni la acela, care ni-l arată, o grije statornică, de a nu mai abuză de stăpânirea lui asupra-ne, dacă vreodată l-am face stăpânul soartei noastre?

În starea de răsvrătire aprinsă și continuă, în care mă aflu, fui cu atât mai simțitoare pentru patima lui Gerard, cu cât cea dintâi însușire a caracterului lui era tocmai aceea, pe

care o îndrăgisem până la nebunie. D-ta îl cunoști, și știi ca și mine, că e de o cinste, care își face drum prin cele mai mici amănunte ale vieții. Ii vedeam trăsăturile feței schimbându-i-se, de câte ori trebuia să-i vorbească bărbatului meu, deși nu era între noi altă legătură, de cât aceia a sentimentelor lui pentru mine, și cu toate că eu răspunsesem mărturisirilor sale prin cuvintele cele mai hotărâte.

Ori cât de neasemănată ți se va părea povestirea simțămintelor mele, m'am jurat să ți-o spun în întregime. Simpatia adâncă pentru acela, care a jucat un rol așa de mare în viața mea, mi-a cuprins inima în seara, în care am surprins o mare durere pe fața lui, la atingerea mâinei d-lui Audry. Asemănarea tainică a celor mai sfinte senzații ale mele cu aceasta, făcu ca Gerard să mi se pară o făptură deosebită în tot universul, singura la care îmi plăcea să mă gândesc de obicei. Ajunsei apoi să-l privesc ca pe singura ființă adevărată, pe care am întâlnit-o în societatea aceasta mincinoasă. Mă obicinuiseam să stau cu el de vorbă, arătându-mă lui așa cum eram în realitate. El deveni prietenul ales, prietenul intim, acela asupra căruia risipeam toată dragostea unei inimi, care nu mai era legată de lume, decât doar prin suferință. Imi era pe atâta de drag, pe cât mi erau de nesuferiți ceilalți oameni. Pentru întâia oară, ieșii din pustietatea morală,

în care lăncezisem atât de multă vreme. În sfârșit îl iubeam, sau credeam că-l iubesc, și sub înfrurirea acestei patimi mereu în creștere, începui să visez o viață nouă.

Vai! dacă găsești în inima d-tale un pic de milă pentru suspinele și sbuciumul făpturei tinere, care nu vrea să moară, atunci nu vei avea cruzimea să osândești încercarea ultimă a unui suflet în agonie, de a sbura spre dragoste și fericire.

„Sfârșii întrebându-mă, în lungul șir de cugetări singuratece, de ce n'aș încerca să mă despăgubesc de tainica nenorocire a soartei mele? Imi ziceam, că ar trebui să fiu nebună, ca să nu apuc prilejul ce mi se înfățișează, pentru a-mi reface viața printr'o dragoste adevărată, la o vârstă, în care tinerețea-mi nu încetase de a fi în floare. Peste câți-va ani, va fi prea târziu. Între Gerard și mine și pentru a ajunge la dânsul, ce piedici aș întâmpina? Toate prejudiciile; dar în sufletul și conștiința mea nici o datorie; — afară doar de aceia de a nu minți. Dar, ca bărbatu-meu să aibă în adevăr drepturi asupra persoanei mele, — el care mă alesese, acuma pricepeam, pentru a mânuși după voe milionul zestrei mele, el pe care lumea îl respectă și îl cinstea, eu însă nu, — aceasta n'o puteam încuviința. Nici astăzi nu vreau să înțeleg acest lucru. Nu mă simțeam îndatorată față de nimeni de cât doar față de Dum-

nezeu și de mine, și evlavie mea din copilărie fusese stinsă de chinurile sufletești ce înduram. Îmi ziceam, că nu era cu puțină ca un Dumnezeu drept să fi pus în mine dorința de a iubi și a fi iubită, de a face fericirea altuia și de a o simți, numai pentru ca să resimt mai crud slufirea părții celei mai bune din mine... Ce măi rămânea deci? Nevoia de a mă stimă eu însu-mi, și numai atâta. Ceeace ți-am spus despre aprinderea mea sufletească, vei pricepe mai limpede, când îți voi mărturisi că părerea lumii nu atârână nici o clipă în balanță, și mai puțin încă respectul pentru convenția măritişului. Pe drept sau pe nedrept, nu recunoaştem nici un alt judecător, afară de conştiința mea. Și conştiința îmi porunciă să nu mint; ea nu-mi porunciă să-mi ții făgăduelile, făcute fără să le pricep, față de un om, pe care nu-l văzusem așa cum era. Vai! decât să trădez pe acela, al cărui nume îl purtam, de cât să joc trista comedie a adulterului tainic și să primesc toate mişeliile, uritele învoeli, și grozavele împărțeli, ce rezultă de aici, mai bine să mor. Dar, dacă nu mai era nevoie nici de comedie, nici de învoeli, nici de împărțeală? Dar, dacă Gerard și cu mine aveam energia să rupem orice legătură cu această societate ipocrită, să ne dăm unul altuia fațăș, să ne unim voințele noastre libere și soarta noastră, chiar dacă ar fi să suferim toate urmările acestui act, unde era

atunci greșeala?... Nu o vedeam de loc, și eu însumi am făcut această propunere lui Gerard, oferindu-i întreaga mea viață în schimbul vieții lui, în urma uneia din acele lupte sufletești, din care ieși cu sufletul în stare să-ți schimbe dintr'o dată toată existența; căci atunci coborîm până în fundul adâncimei ființei noastre, până în sufletul sufletului...

Trebue să-i recunosc meritul lui Gerard, căci el îmi primi propunerea cu o bucurie, care-mi încălzi inima. Ce m-aș fi făcut, după o astfel de încercare, dacă aș fi văzut trecând prin ochii lui acel fulger de șovăire, care dovedește unei femei, că s'a înșelat asupra simțământului, ce-l inspiră? Vai! ar fi fost poate mai bine, și pentru dânsul și pentru mine, dacă am fi fost asemenea celorlalți: el, bărbaților ușurateci cari iubesc pe femeia de salon ca bărbați de salon, și eu asemenea femeilor îndrăznețe, care știu să-ți fie registrul inimei în partidă dublă!

„Și totuș, sunt tristă nu pentru că am isbit în ideile primite,—sânt tristă de moarte, pe când îmi trec pe dinaintea ochilor acele ceasuri de luptă, care fură pe atât de eroice în unele privințe, pe cât de nebune în altele... Dar ce-a fost odată e pentru totdeauna.

„Un simplu amănunt îți va arăta mai bine, de cât toate frazele, la ce înălțime de energie sufletească ajunseseam. Când ne-am luat hotărîrea,

il rugai pe Gerard să plece el întâi și să mă aștepte în Anglia. Și știi ce aveam de gând? Să plec din casa mea ca o criminală pe ascuns, mi se părea îngrozitor. Voiam, înainte de plecare, să'am o discuție cu bărbatul meu și să-i spun pe față ceea ce hotărâsem. Mi se părea că m-ar fi ușurat faptul să-i spun durerile mele, disprețul și nădejdiile mele. Dar vai, a trebuit să renunț la acest plan, numai cetind în codul civil, articolele privitoare la drepturile mele și ale d-lui Audry. Ce zi de mânie disperată am petrecut singură cu această cărticică, în care aflam—căci neștiința mea era ca a unui copil—că bărbatul meu mă putea sili să trăiesc sub acoperământul lui; — că nu-mi era îngăduită cererea despărțirii de corp, pentru că nu puteam aduce împotriva lui nici una din plângerile pomenite de lege!

El nu mă maltratase. Nu fusese osândit la nici o pedeapsă rușinoasă. Și dacă, de ani de zile, întreținea o iubită, aceasta n'o făcea în locuința comună. Un animal prigunit nu-și simte inima mai plină de turbare sălbatecă, de cât mine, pe măsură ce găseam în acel Cod de nedreptate urmele egoismului neîndurat al bărbaților, cari ne-au legat pe noi, femeile, cu o legătură de fier. Indignarea mea copilărească avu cel puțin efectul, că nimici în mine orice urmă, dacă mai rămăsese vre una, a prejudecăților sociale.

Plecam din casa d-lui Audry, tremurînd de ciudă, dar mîndră în taină, fălindu-mă că mă port așa, pentru că nu puteam face altfel. Și, când vaporul care mă ducea spre Douvres tăie valurile, când văzui coasta engleză ieșind din mare, vălurile corăbiilor, sborul pescărușilor, cerul nemărginit, nesfârșitul valurilor și nesfârșitul unei existențe necunoscute înaintea mea, nici o remușcare nu veni să-mi tulbure puternica beție de nădejdi, în voia căreia mă lăsam cu totul, — ca un arestat scăpat într'un chip miraculos din închisoare.

„Ne așezarăm, Gerard și cu mine, într'unul din acele sătulețe de pe coasta insulei Wight, o oază înverzită, unde toți călători trebuie să fi vizat fericiri nemuritoare. Casa noastră, care se numea *Poplar cottage*, din pricina plopilor înalți ai grădinei, se află la cincisute de metri depărtare de mare, la capătul unuiia din acele ponoare, numite de către locuitorii țării *chine*, unde iarba crește până la marginea malului rîpos, cu toată vecinătatea mării.

Nu vreau să-ți istorisesc viața din primii doi ani ai acestui exil, ales de bună voe. În orice intimitate de acest fel, însușirile personale, nu se arată de cât în clipa, când cele două ființe care s'au legat pentru a împărtăși binele și răul împreună, cum spun Englezii, încep să-și vadă caracterul. Inceputul oricărei patimi, mai ales dacă aceste începuturi au fost înconjurare

de împrejurări romantice, sunt ca niște ameteți ale inimei. Abia în clipa, în care încetează aceste ameteți, se ridică înaintea noastră chestia viitorului. Și în această clipă supremă ne judecăm unul pe altul. Ne pătrundem. Deosebirile de fire, ascunse în prima beție, ies la iveală pe deplin. Și atunci se întâmplă, să ne deșteptăm din cele mai frumoase vise, cum ni s'a întâmplat, lui Gerand și mie, cu teribila convingere că am făcut o greșală, de data aceasta cu nepuință de îndreptat. Da, prietene, fără nici o zdruncinătură, fără nici o scenă grozavă, care necinstește de obicei un întreg trecut de iluzii, prin cuvinte și priviri de neuitat, fără să ne fi schimbat vre-unul din obiceiurile noastre zilnice, ajunseseam, către începutul anului al treilea al vieții noastre în comun, la convingerea fatală, care se cuprinde în acest cuvânt simplu și atât de amar: ne-am înșelat! Era un fapt vădit ca ziua, pentru amândoi, că nu ne mai suntem de ajuns. El era, ca și astăzi, și de aceia îl știu mângâiat de mai înainte de plecarea mea, un om făcut de natură pentru acțiunea folositoare și pozitivă. Calitățile de căpetenie ale omului de acțiune sunt: un spirit drept și energetic, vederi limpezi și multă stăruință. Deși el își dă toată osteneala să-mi ascundă tainicele lui simțăminte, eu eram prea doritoare să citesc în inima lui viitorul dragostei noastre, ca să nu văd limpede că su-

feră de o lăncezeală și o scădere morală. Nu era greu să-i ghicesc pricina: Gerard se plic-fisea. Hotărîrea ce o luase, sfărâmându-și pentru mine cariera și viața lui de francez, îi restrînsese într'un chip ciudat câmpul de activitate. Ori ce ambiție îi era oprită de acuma înainte, și orice luptă de asemenea.

El simțea aceasta dar poate fără să și-o mărturisească, căci trebuie să-i recunosc, că n'am surprins nici odată pe fața lui acele urme de lupte sufletești, cari fac pe o femeie să-și spue cu groază: „S'a gândit la mine, dar fără dragoste. La ce s'o fi gândit?“... Nu, la dânsul se vedeă un fel de mahnire, cu atât mai fără de leac, cu cât părea că nu-și dă seama de ea. Răul era, că și eu treceam prin aceleași crize. Nici eu nu mai găseam în dragostea aceasta, nuanța de simțămînt dorită de inima mea. Cu toate meritele lui de sinceritate, de noblețe și de bunătate, lui Gerard îi lipsește închipuirea, și ca să spun totul, poezia sufletească. Pe când la mine, singurătatea ciudată din tinerețe îmi subțiasse din potrivă, în chip bolnăvicios simțul romantic, și gustul de visare. Simțeam nevoie de o duioșie, care să se întipărească în cele mai mici amănunte ale vieții comune. Toată ființa mi se strîngea la cea mai ușoară răceală din partea lui, și totul era pentru mine răceală, ce nu era o continuă

atenție, o învăluire de fie ce clipă, o desmierdare a sufletului.

Nu puteam fi veselă de cât într'o atmosferă de iubire mereu în vibrație. Ca toate persoanele, care au trăit mult în patru ochii cu ele însăși, pe mine tăcerile mă făceau să mă simt fericită sau nenorocită, și ajunsei în curând să văd în tăcerile lui Gerard cumplitul adevăr :— nu mai eram iubită, de cât din datorie.

„Ne-ai cunoscut casa, Ilie, și ai văzut toată isprava mai multor ani petrecuți într'un chin, pe care n-aș putea să-l descriu. Dacă e o nespusă fericire în fiecare din scenele tainice, prin care două inimă se îndrăgesc una de alta, e de asemenea o nesfârșită suferință în toate scenele, prin care ele se desfac. Trăiam unul lângă altul, și în fiecare zi ne eram tot mai străini. În chip firesc și ca instinctiv, Gerard își înșela nevoia lui de acțiune prin tot felul de petreceri vilejoase, pentru care nu-l mustram, dar care îmi dovedeau cât de puțină nevoie simțea de mine. Incepuse din nou să călătorească, deși eu nu-l puteam întovărăși. Prinse patima alergărilor pe mare și deveni membru al unui club de yachturi de care e plină insula. Se ducea la vânătoare și lipsea câteva zile în sir. Voia să călătorească și eu mă învoi. Dar cu toate aceste dovezi de oboseală sufletească, el se arată așa de bun cu mine, așa de mult căuta să nu-mi jighească simțămintele deli-

cate ce le ghicea, era așa de hotărît să-ți ție până la capăt îndatoririle ce și le luase, în cât nu îndrăzneam să stârnesc o lămurire, după care zăream... ce? Da, mi era teamă. Nu mai aveam în mine nici un simțământ destul de viu, pentru a mă face să iau o hotărîre. Gândul la singurătatea desnădăjduită, în care m-aș vedeà aruncată, dacă îl părăseam pe Gerard, și gândul la remușcările, prada cărora îl lăsam, totul mă rețineà lângă dânsul. Și dacă nu mă mai iubea în de ajuns pentru a fi fericit cu mine, el mă iubea totuș destul, ca să aibă cumplite păreri de rău, pierzându-mă.

Timpul însă care prăpădește totul, a distrus înfârșit și această urmă de dragoste. Dar ce ceasuri, mai amare de cât moartea, am avut pe coasta înconjurată de plopi, de unde pe vreme rea se auzeau vuetele mării, ca un suspin lung și depărtat!

Când Gerard era acasă seara, și citia lângă foc, pe când eu lucram la vre-un lucru de mână, și nu schimbam nici o vorbă, eu îl priveam în voie. Vedeam atunci trecându-i pe față o expresie de silă, cu atât mai ușor de recunoscut, cu cât zâmbetul îi este firesc acestui suflet nobil. Foarte adese ori străbătea astfel jurnalele engleze sau franceze, căutând să afle din articole și telegrame cele mai mici amănunte ale vieții politice, visul lui tainic. Dacă se făcea vre-o numire nouă în vechea

lui slujbă, mi-o pomenea ca fără vrere, și îi vedeam fruntea și ochii învâluindu-i-se odată. Îți voi resumă într'un cuvânt toate suferințele mele, când îți voi spune că eu cea dintâi am plănuit întoarcerea noastră la Paris. Pe vremea regulării afacerilor mele, D. Audry, care se purtă în această împrejurare ca un gentilom, — într'atâta egoismul inteligent are câte odată apucături de mărinimie, — îmi trimisese vorbă, că eram moartă pentru dânsul, și că dacă aveam de gând, să mă întorc în Franța, singură sau întovărășită, n-aveam să mă tem de răzbunarea lui. Pentru o femeie așa de mândră cum eram, vorba aceasta era egală cu porunca de a nu mă mai întoarce. Dar ce-mi mai pasă acuma de vechea-mi mândrie? Intorcându-mă la Paris, mă puneam în primejdia de a întâlni pe cei și cele ce mă cunoscuseră odinioară. Dar ce-mi mai pasă de înfruntările cu puțință? Și eu la rândul meu trebuia să aduc jertfe lui Gerard. Intors în Franța, el putea cel puțin să caută să-și înoade firul rupt al năzuințelor sale.

Tresărirea de bucurie, care luci în privirea lui, în clipa când puneam piciorul pe cheiul Boulogne — cheiul acesta francez, de unde plecasem cu o nebună speranță de fericire — fu cumplita răsplată a devotamentului meu. Simții în inimă, în aceiaș clipă, o mișcare de amărăciune și de triumf. Și din nou se ridică

în mine întrebarea sugrumătoare: cum vom trăi la Paris?

„Nu mai am să-ți spun nimic despre trista mea poveste, afară de ceea ce știi și d-ta, Ilie; ai fost adus de Gerard în casa noastră din strada Balzac, și eu te-am iubit. Da, te-am iubit. De ce nu ți-aș spune-o astăzi, cu sinceritatea celui din urmă rămas bun? Mi-ai plăcut oare din pricina contrastului dintre caracterul d-taie așa copilăros de blând și grațios—și celalt, de pe urma căruia sufeream de atâta vreme? Sau numai pentru că nenorocirile mă făcuseră prea simțitoare pentru unele semne de simpatie? Ori cum, această dragoste nu crescù în suietul meu treptat, treptat într'un chip cuminte. La a treia vizită a d-tale, poate nu-ți mai aduci aminte, ai avut o privire de compătimire de o duioșie, ce mă pătrunse până în adâncul inimei. Indată ce am rămas singură, am isbucnit în lacrimi. Toate chinurile situației false în care mă aflam, luară în ochii mei o însemnătate nouă. Ele se contopiră într'un singur gând: că era cu neputință să mă respecti. Puterea mândriei mele, doborâtă în mine, se ridică din nou și dobândirea stimei d-tale deveni ținta mai presus de orice, a gândurilor mele. De aceia am visat să-ți fiu prietenă, — să nu-ți fiu decât prietenă. Dacă era prea mult egoism în această naivă dorință, dacă te-am făcut să suferi mai

mult ținându-te lângă mine, numai pentru a mă bucura de prezența d-tale, iartă-mă, te rog, Ilie! Am ispășit destul de greu această nesocotință! Căci n-am întârziat să-mi dau seama, că această prietenie nu putea să ție mult între noi. Mă iubeai doar, cu tinerețea unei inimi care până acum se împrumutase numai, fără să se fi dat vre odată pe deplin. Foarte curând înțelesei aceasta. Dar cu ce cuvinte să-ți zugrăvesc felul emoției, — amestec de fericire și durere, — ce mă făcu să încerc această descoperire? Și cum să-ți lămuresc recunoștința nesfârșită ce o aveam pentru iubirea ce-mi arătai? Această dragoste, care ghicia că sunt o femeie cinstită, cu toate cele ce se întâmplase, îmi apărù ca o făptură vie, pe care o iubesc cu aceiaș duiosie, pe care aș fi avut-o pentru un copil minunat. Și, numai pentru a mai gusta încă o zi, încă o oră, gingășia cerească a acestui sentiment, am amânat în fiecare zi hotărîrea pe care n'o mai pot amâna, după discuția noastră de aseară. Da, seara aceasta trebuie să fie cea din urmă. Nu trebuie să ne mai vedem. Nu *trebuie!*

„Iubite, lasă-mă să-ți dau acest nume, în clipa, în care îți fac atâta rău, când plec pentru a nu mă mai întoarce. Dacă ai știe, în ce lume ciudată de cugetări am petrecut clipele, în care nu te vedeam, de când am început să

te iubesc, ai înțelege, încă mai bine decât citind aceste pagini scrise în grabă, pricina acestei plecări fără întoarcere. M-am văzut în gând, trăind cu tine, Ilie, încercând încă odată să-mi reîncep viața, și mereu îți vedeam ochii și în ochii tăi un gând, pe care nu mi l-ai fi spus nici odată, dar pe care l-aș fi citit eu, — vai, așa de crud! Amintirea dragostei mele dinăi ar fi rămas ca o săgeată în inima ta, și cu dânsa gelozia fără leac, de tot ceea ce a fost, de ceea ce nu s'a putut să nu fie!

Mi-ai fi iertat faptul că am avut un bărbat înaintea ta, pentru că măritișul mi-a putut fi poruncit. Lasă-mă, în acest moment din urmă, să-ți vorbesc din adâncul ființei mele. Nici odată nu mi-ai fi iertat însă cu desăvârșire, că am avut o dragoste, pentru că această dragoste eu mi-am ales-o. Și simt așa de bine, că ai fi avut dreptate.

Cân! o femeie s'a înșelat în alegerea ei cea dintâi, ea nu mai poate nădăjdui să găsească la acela, care va știe că ea a aparținut de bună voe altuia, nuanța de duioșie, care singură poate face fericirea unui suflet mândru. Și nici ea, dacă se lasă în voia dragostei a doua oară, nu poate spera să-și păstreze acel respect de sine, fără de care sufletul meu n-ar putea trăi. Nu știu dacă aceasta este o prejudecată împotriva firei, — dar o simt în mine,

cu neputință de distrus, ca un instinct. Vai! pietene! și aceasta e o cruzime să ți-o spun, te-aș fi văzut fericit lângă mine, în acea intimitate, la care poate n'ai îndrăznit să visezi, și eu care te iubesc, eu n'aș putea fi fericită. Aș fi pierdut pentru totdeauna acea siguranță de a fi făcut bine, care a fost adâncă trebuință a întregii mele vieți. Pentru a păstra această siguranță în întregime, fug acuma de tine, și încă pentru a-mi păstra pentru totdeauna locul ce l-am ocupat o zi în inima ta. Și acest frumos vis de a muri ca să fiu iubită totdeauna, care a fost visul multor femei, îl iau cu mine la plecare; nu mi-l răpi, iubitele!

În mizeria vieții mele greșite, aceasta îmi este singura fericire îngăduită. Dacă mă iubesti, lasă-mi-o.

Condițiunile materiale ale fugii și dispariției mele sunt de altfel pregătite în așa fel, că ori ce cercetare pentru a mă regăsi ar fi zadarnică. Iată lămurirea ieșirilor mele, care m-au lipsit de multe din ceasurile noastre din urmă. Dar această cercetare, nici nu vreau să o încerci. Îngăduie-mi să-mi sfârșesc viața cu un vis dulce, îmbătător și unic. Mi te plângeai adesea, că ți-e moartă inima. Dacă e adevărat, că această inimă a reînceput să bată lângă mine, din recunoștință pentru această viață nouă, ascultă-mi dorința cea mai mare a su-

fletului meu. Va veni o zi, în care vei mulțumi prietenei, care ți-a lăsat, despărțindu-te de tine, un simțământ așa de frumos și de curat, și a cărui floare dumnezeiască nimic n'a veștejit-o. — Rămâi cu bine, iubitul meu. Zorii zilei încep să lumineze ciudat această cameră. Mai am de scris o scrisoare, menită să lege o rană, care nu va fi prea adâncă. Părăsindu-te pentru totdeauna, nu mai am alte cuvinte de rostit. În clipa aceasta simt pentru tine ceva, ce nu se poate lămuri. Rămâi cu bine, Ilie, gândește-te la cea despărută, ca la o femeie, care n'a mințit niciodată, care înainte de a te cunoaște, a suferit crud, căci s'a înșelat; ca la o ființă care te-a cunoscut prea târziu, dar care n-ar pleca acolo, unde se duce, dacă nu te-ar iubi atâta.

„Clara“

...După ce Ilie Laurence citi această scrisoare, primul lui gând fu să se repeadă afară, să alerge acasă la Clara. În trăsura, care îl ducea, el reciti aceste pagini. Lăcrămile îi umplură ochii la a doua citire, dar îl copleși în acelaș timp și înspăimântătorul adevăr, că cea plecată avusese dreptate, că dragostea aceasta a doua, trebuia să înceteze cu o despărțire și să rămâie un vis. Coborî la colțul

străzei François I și Champs-Elysées, pe care-l cunoștea atât de bine, și se întoarse pe jos, fără să fi înaintat până la vila din strada Balzac, pe drumul bătut cu atâtea speranțe, ieri încă.

Se întorcea ascultând instinctiv de voința Clarei și toată amărăciunea revărsându-i-se dintr'o dată din inimă, el pricepu printre suspine de durere, că intră pentru întâia oară în lumea tainică a iubirei Adevărate.

CELINA LACOSTE

Celina Lacoste

I

— „Nu te-ai înșelat“, zise doctorul Salvan, după ce-l cercetă.

— „Așa dar?“ ... reluă cu neliniște bolnavul.

— „Vezi tu singur. Nici un simptom nu lipsește; ai ipertrofia inimii, și încă foarte înaintată“.

Zicând aceste vorbe, doctorul Salvan își pironi privirea asupra prietenului său. Acesta din urmă nu tresări, își îndreptă haina în tăcere, apoi amândoi bărbații se priviră în îndelung. Se revedeau după mulți ani. Amândoi medici, studiaseră împreună, dar viața îi despărțise.

Jean Lacoste se stabilise în provincie. Henri Salvan rămăsese la Paris; aici dobândi destul de repede un renume, pe care fiu-său, specialist în boale nervoase, l-a făcut apoi uitat.

El locuia în strada Universității, întâiul rând al unei vile din ultimul veac, cu ferestre înalte ce dădeau în grădină, astfel că liniștea camerei făcu să sune și mai jalnic acest diagnostic de moarte, rostit înaintea verdeții proaspete a frumoșilor copaci. Era în luna lui Martie 1868 și ziua era minunat de dulce și liniștită. Salvan era pe atunci om de vre-o cincizeci și șeșase de ani, înalt și slab, totdeauna ras. Fața-i fină cu buzele subțiri și privirea aspră făcea să iasă și mai ciudat la iveală bunătatea cam rustică și întipărită pe fața medicului de la țară, vechiul lui coleg. Acesta se lăsase într'un jilț și nu căută să-și ascundă desnădejdea.

— „Știam“, zise el cu amărăciune, „de când m-am îmbolnăvit anul trecut, și totuș nu voiam să cred. Ce vor face nevasta și copila mea?“

— „Te credeam om cu stare?“ reluă celalt.

— „A, nu chestia de bani mă neliniștește: ci viața noastră liniștită, viața dulce pe care o duc de cinsprezece ani!...“

— Te cuprindea mila la vederea acestui om cu înfățișarea încă puternică, zdrobit astfel de o durere lipsită de egoism. Deși înăsprit prin continua experiență a boalelor și a durerilor, Salvan îndură eu greu această priveliște. Când omul își regăsește tovarășii din tinerețe, după

o lungă despărțire, i se pare că întinerește o clipă la vederea lor și simte renăscând în el sufletul lui de odinioară, cu care i-a iubit. Nici marele medic nu scapă de această emoție ; și glasul îi tremură puțin, când se ridică pentru a-și concedia prietenul. — „Dragul meu Lacoste“, zise el, „nu sânt slobod, am un consult, unde îmi voi întâlni fiul. Pentru noi nu există duminică. Să ne luăm rămas bun... Stai, «îmbrățișază-mă» urmă el de o dată.

Și unul și altul plângea, când s-au despărțit. Doctorul Salvan își însoți până în curte, prietenul din provincie, apoi se urcă sprinten în cupeul, care plecă cu mare zgomot. Doctorul Lacoste privi trăsura, cum se pierde după colțul străzei Bac, apoi se depărtă singur, pe jos. Era în adevăr duminică ; la ceasornicul bisericii St. Tomas-d'Aquin, în fața căreia trecea, suna patru ore. La Paris nu este nici un moment mai potrivit ca acesta pentru visare, când după amiază a fost frumoasă și când cerul rămâne multă vreme limpede. O mulțime voioasă umplea străzile. Mici burghezi și lucrători, în haine de sărbătoare, se întorc dela țară mulțumiți și osteniți. Acum se face un fel de odihnă între munca din ajun, care asurzeă orașul cu vuetul ei, și munca de mâine, care va arunca din nou pe caldarâm, gloata neliniștită a oamenilor de afaceri. Și atunci în mij-

locul trecătorilor leneși și o prăvăliilor închise, omul care-și urmează gândurile, vede mai bine deșertăciunea cea din urmă și cea mai mare a propriilor lui năzuinți. Câte vieți streine nouă și fără îndoială la fel cu a noastră se frământă în aceste case cu șapte rânduri! Și cât de necunoscuți suntem noi acestei mulțimi a semenilor noștri! Aceste gânduri îl impresurau pe doctorul Lacoste pe când străbătea trotuarele, înaintând fără să-și dea seama, spre cartierul Latin. O priveliște mai ales, îi făcu rău.

Intr'o stradă învecinată cu Luxemburgul, o poartă deschisă îi îngădui să zărească interiorul unui pension religios: grădina era mică, dar verde, păsărele cântau, chenare de merișori turcești se întindeau dealungul brazdelor, un roi de fete scăpase pe pajiște.

În mijlocul lor se vedeau câteva surori în costumul comunității, albastru cu negru și bonetă neagră cu alb. Poarta se închise.

Vederea unei existențe fericite și liniștite îi aduse prea viu aminte bolnavului de nevasta și fata lui, care îl credeau la Paris pentru afaceri bănești. Era tocmai ceasul, când în fiecare duminică, după vecernie, care sfârșește târziu, ele se plimbau, pe vreme bună, dealungul drumului plantat cu plopi. Le vedea parcă acolo, în colțul singuratec al Auverniei. Fără îndoială, că acuma mergeau liniștite, ve-

sele și vorbeau despre dânsul. Asfințitul soarelui întindea înaintea lor umbra peste măsură de alungită a copacilor, și plimbarea lor încetă, pe drumul cel tăcut, i se părea tatălui că e simbolul vieții fericite, pe care trebuia să-o părăsească în curând. Atunci singurătatea lui în mijlocul acestui pustiu locuit îl îngrozi; își aduse aminte de fiul său, care-și termină la Paris, studiile de medicină, și el, ca și fiul prietenului său, Salvan. Dar vai; cu altă fire și fără nici o făgăduială de talent. Deși tatăl hotărîse, din pricini particulare, să-i ascundă tânărului atât călătoria cât și boala lui, el se urcă totuș, ca să încerce de-l va găsi, acolo aproape de aleia Observatorului.

Studentul eșise, — „E cu vre-o iubită“, — cugetă doctorul, care în alte momente ar fi zâmbit cu bunătate la acest gând.

În clipa aceasta însă îi fu scârbă și nu-și spuse numele. Opri o trăsură. Peste două ceasuri luă trenul pentru Clermont.

Noaptea trecu, fără ca el să poată închide ochii.

Nu mâncase de Duminică dimineața. O ușoară febră îl ținea treaz, și sgomotul monoton al roților îl adânci astfel în visare, încât acest om, mișcat în deajuns de siguranța sfârșitului apropiat, înduioșat peste măsură în așteptarea ființelor pe care le iubea mai mult pe lume, a

nevestei și a copilei lui, începu să se gândească, pentru întâia oară poate la viața lui întregă, pe care-o văzù dintr'o dată, cu neobicinuita limpezime de memorie a bolnavilor și a călătorilor.

Orfan de tată și de mamă, crescuse fără familie, puțin iubit, puțin fericit, între cele patru ziduri ale unui colegiu de provincie. La douăzeci de ani, se trezi după cei zece ani de închisoare în internat, stăpânul unei mici averi, care-i asigura neatârănarea, dar fără nici o rudă care să-l conducă. Oarecare ușurință de a scrie, ce o luă drept chemare, îl făcuse să viseze gloria literară. Numai decît plecă la Paris cu o colecție de versuri în geamantan.

Era în 1836. Pentru că plânse cetind *Meditațiunile* și apăraseră *Orientalele* cu lovituri de pumni în curtea liceului, Lacoste se credea poet. Și era poet în înțelesul obicinuit și primejdios al cuvântului, care pentru cei mai mulți însemnează numai o faptură nervoasă și delicată, simțitoare la durere, ca și la bucurie, și mișcată fără încetare de simpatii desinteresate. Dar îi lipseă puterea exprimării, care nu se dobândește, și nu s'ar fi învoit niciodată cu acea analiză continuă a propriei lui inimi, care aruncă pe scriitor afară din viață și îl aduce în sânul artei. — „Poetii m'au vindecat de poezie“, — zicea el glumind, căci cunoscuse de

aproape pe câți-va dintre tineri maeștri cei mai renumiți; și simplitatea lui de provincial se răsvrătise împotriva existenței îndoite a acestor Parizieni, oameni de petreceri ca și de cugetare, în deajuns de eleganți și de cumpătați ca să nu se aprindă de cât cu condeiul în mână, în singurătatea cabinetului lor de lucru.

Întâlnise apoi un student sărac și serios, pe acelaș Salvan, care îi iscălise sentința de moarte. Pe urma acestuia, el se avântase în știință. Dar nu era destul de tare pentru aceste studii: ele îi fură funeste.

Crescut de bătrânul preot al liceului, rămas creștin până la vârsta de bărbat, apoi își lepădă credințele, una după alta, ascultându-și prietenul.

El ținea de epoca și familia, a cărei spovedanie a scris-o gingașul și nenorocitul Jouffroy. Un simțământ prea serios al vieții, îl făcea să respingă ca o crimă, orice îndoială și nepăsare. Credința odată desrădăcinată, ducea și smulgea după dânsa cele mai frumoase și cele mai vii părți din inima lui. El cunoscă răsvrătirile curând potolite, reîntoarcerile jalnice către un trecut mort pentru totdeauna, părerile de rău vecine cu remușcarea și toate acele tânguiri, de ale căror răsunset măreț sânt încă pline cântecele marilor poeți din vremea

aceia, Și el, ca și Henric Heine, întinse brațele către stelele nepăsătoare; și el se înăbuși în acest univers geometric, în care îl închidea știința, sau mai curând filozofia destul de strimță pe care unii învățați din vremea aceia o numeau astfel. Și el strigă: — „Ce răspuns e acesta?” — Lumina mistică se stinsese pentru a nu se mai aprinde.

Aceste gânduri sfâșietoare îl feriră aproape cu desăvârșire de patimă și destrăbălare. Timp de cinci ani, învăță și lucră fără odihnă; apoi inima i se destinse, duiosia rămase biruitoare, și obosit de această știință curată, care-l îngheță, el părăsi Parisul. Era pe vremea, în care hotărârile cele mai strașnice și visele mărinimoase nu uimeau pe cei tineri: acesta se întorsese în patria lui și se făcu medic de plasă la Aydat.

Aydat este un sătuleț în Auvernia, așezat cam la șase leghe de Clermont, între munți și păduri, la marginea unui lac. Lacul acesta din Aydat nu e prea mare, dar apa lui este de o minunată limpezime. Nu are albastrimea închisă a lazurului. Peruzeaua e mai deschisă, numai un safir muiat în soare, ar putea să-ți dea o părere despre acea suprafață de apă străvezie. Drobițe spinoase îi împodobeau malurile, și trei bărci vechi de pescări se plimbau pe el în toate anotimpurile. Doctorul Lăcoste, zidi

pe malul acestui lac, căruia o dramă romantică îi făcù mai târziu o tristă faimă (vezi *Discipolul*) o casă înconjurată de livadă. El da ajutoarele-i medicale în câteva orășele din vale și mai multe cătune pierdute în fundul munților. Cum averea-i personală îi îngăduia să nu ceară mult dela bolnavii lui, el se făcu repede cunoscut în tot ținutul. Munca folositoare și priveliştea câmpiilor îi potoli treptat, treptat mâhnirea filozofică, și toată amărăciunea-i se adună în adâncul sufletului, fără să mai iasă la suprafață.

Multă vreme el se mulțumi cu această viață, Pe urmă, către vrâstra de treizeci și cinci de ani, asprimea sufletului său se muie. Visul de de a avea o familie începu să-l ispitească în singurătatea lui. Și se însură. Alese o fată de burghez. O voiă foarte simplă din ură pentru poeți și romancierii, pe care îi iubise prea mult altădată. Și fu, dacă nu fericit, cel puțin mulțumit și singura durere mai vie din vremea aceea, i-o pricinui fiu-său. Acest băiat, cum se întâmplă adesea, seamănă cu mamă-sa. Numai că toate calitățile femeii gospodine se schimbaseră la copil într'un egoism strimt, ordinar și lacom. Tată-său voi la început să-l crească el, apoi recunoscu repede la Petre o mediocritate fără leac și multă răutate și răceală. Se desgustă de această educație, pe care

ocupațiile lui o făceau greu de îndeplinit și de prea puțin folos. Iși dădu băiatul la liceu ca intern, apoi îl trimise la Paris ca să studieze medicina. Tânărul lucră puțin. Făcu datorii, cu cu toată pensiunea destul de mare, ce i-o trimitea tată-său. Isbucniră apoi neînțelegeri așa de aprige, încât studentul nu mai venise, pe vremea când începe povestirea aceasta, de mai bine de cincisprezece luni la Aydat.

Câțiva ani după acest fiu, îi se născu o fată, pe care d-na Lacoste o numi Celina. Și pe drumul dela Paris la Clermont, drum ce știă că-l face pentru cea din urmă oară, amintirile ce se înfățișau memoriei doctorului Lacoste nu se opreau la trista lui tinerețe, sau la căsătoria lui fără înflăcărare, nici la relațiile dintre dânsul și fiul lui: pe acestea le chemă el, numai pentru ca figura fetei să se desprindă în mijlocul unei lumini mai limpezi. Dragostea unui tată sau a unei mame este mai prețioasă și mai rară decât oricare alta prin faptul că, nefiind izvorită din atracții prezente sau trecătoare, ea îmbrățișează pe copil în întregime, dela întâiul ceas al vieții lui.

Astfel și Lacoste regăsiă sub toate formele icoana fetei lui pe care o iubise în toate momentele, și o vedea în diferitele găteli ce se potriviseră mai bine cu diferitele vârste ale fragedei ei frumuseți. Și cum amintirile îl nă-

pădeau cu droaia, simția o amară plăcere să și le cheme pe rând, ca să-și adâncească mai bine durerea, și temându-se în acelaș timp ca vălmășagul vremii să nu-i răpească vreunul din scumpele amănunte ale acestui trecut... Cum se plictisea când i se născuse... Nevasta și-o iubea, se înțelege; dar avea atâtea lucruri, pe cari nu i le putea spune ei, și fără să vrea o privea ca pe o ființă cam inferioară. Iși repetase de atâtea ori, că va avea iarăși un fiu, la fel cu cel dintâi, a cărui mică personalitate i se și arată în trăsături nesuferite. Venirea Celinei fu deci pentru dânsul ceva dulce și neașteptat și acest suflet de ateu, obicinuit să se aștepte totdeauna la ce-i mai rău, se bucură cu nespusă plăcere, de fericirea, la care renușase de mai înainte. În cei dintâi ani totuși, Celina creștea fără ca el să o iubească așa de mult ca mai târziu. În ochii lui ea nu era decât o drăguță păpușe. Abia într'o seară de toamnă, când fata era de vre-o cinci ani, pricepù el pentru întâia oară sensibilitatea aleasă a copilului său.

În seara aceea se întorcea dela vizitele lui, foarte amărit: o tânără țărăncă, pe care o îngrijise și o scăpase dela moarte cu o lună mai înainte, fugise la Paris cu fiul unui notar bogat. Medicului îi părea aproape rău că o reăduse la viață pe această nenorocită. Se în-

trebă dacă facem bine sau rău oamenilor schimbând orânduiala pusă la cale de natură. Pe când nevasta supraveghia ultimile pregătiri pentru masă, și servitorul țesăla calul fluerând, el se așezase pe banca de piatră din fața casei. Fereastra era deschisă în spatele lui, astfel că el întrecea cu umerii pervazul geamului.

Soarele apunea pe lac, și cerul pe care apa îl reflecta în întregime, se învesmântase în acele culori ciudate, căroro numai marii artiști lombarzi le-au redat neasemănata gingășie. O-rizontul era verde și roz. Brotăceii țipau încet și murmurul lor curios se ridică spre cele din-tâi stele, cu o blândețe tristă care se potrivea bine cu acest peisagiu de Octombrie. O lacrimă alunecă pe obrazul medicului, când auzi un suspin. Se întoarse: fiică-sa se urcase pe un scaun, îndărătul lui, ca să-l surprindă și să-l îmbrățișeze. Ea îl văzuse că plânge și suspină.

Niciodată n'a voit copila să lămurească de ce o podidiseră lacrimile. Pudoarea copiilor e nemărginită: de aceea adesea nici nu bănuim cât suferă ei, fără să se jăluiască pentru un cuvânt aspru, sau nepăsător.

Din seara aceea doctorul își privi fața cu mai multă luare aminte, o studie și descoperi într'însa o fire aleasă și delicată, pe care o admiră ca pe o floare deosebită, și căută să o ferească de orice suflare prea rece, de orice emoție prea puternică. Recunoștea într'însa gân-

durile delicate ce-i bântuiseră tinerețea, preschimbate în priviri, în mișcări, în aplecări firești. Ea era vădit sufletul ce și-l visase pentru dânsul și pe care nu-l avusese niciodată, neprihănit și frumos. Știa că moștenirea materială formează sângele copiilor din sângele părinților. Acuma află că și gândurile trec în familie, și că grația firească, de care ne uimim, este formată din virtuțile străbunilor, cari trec în inimele generațiilor nouă.

Pentru că îmbătrâniă, și un tânăr medic de valoare se stabilise la Saint-Amant-Talleude, orașel învecinat cu Aydat, el era mai slobod și trăia în mai strânsă legătură cu fiică-sa. Făceau împreună plimbări lungi. Dela început ea putea să meargă mult. Străbăteau vulcanii Auverniei, ale căror cratere, astăzi stinse, iau formele ciudate ale peisagelor din lună. Plecau în diminețile de Aprilie mai ales, ca să ia masa afară din casă. Primăvara, după cele dintâi flori, pajiștele înflorite din munți sunt de o minunată frăgezime: animalele scăpate în plină pășune, se ivesc pe urcușuri; clopoțelii vacilor se aud de departe, și apa lacurilor e albastră ca cerul. Pe înălțimile unde iau naștere gândurile sălbatece, ei umblau, copila și el, și vorbeau, căci între dânsii vorba nu se sfârșia niciodată.

Celina, serioasă de pe acum, puneă tatălui ei întrebări, cari întăriau încă mai mult la acesta din

urmă unele convingeri primite dinainte. Copiii înzestrați din fire, cugetă așa de drept, încât impresiile lor reînoesc la cei ce-i iubesc vădirea scăzută a dreptului. Astfel uneori i se întâmpla acestui om așa de mult încercat, să se simtă într'atât de pătruns de nemărginita bunătate a firei, încât își luă copilul în brațe și îl strângea cu aprindere. Nu se putea sătură de stăpânirea acestui suflet, care îi aparținea lui până în cele mai mici amănunte. În adevăr, există oare un simțământ mai ales, mai omenesc decât acela al unui tată pentru fiica lui, atunci când îmbrățișează în ea pe femeia viitoare, și când vede înflorind sub ochii lui, sub gândurile lui acest spirit care le împrumută numai lucrurilor farmecul și frumusețea lor? Tatăl Celinei cunoscuse amărăciunea și boala poezilor noștri moderni, și scăpase de ele la vederea emoțiunilor copilărești ale fiicei sale. Și respectă cu sfințenie această naivitate.

Sceptic fiind, el voia ca ea să fie catolică. Visător, o opri să învețe muzica. I se părea lui, că distracțiile artei subțiază și întărită încă senzațiile. Poate că se înșelă; căci senzațiile nerostite nu ne chinuesc oare mai mult, și arta nu ne vindecă suferințele, obiciruindu-ne să le privim în închipuirea noastră, ca și cum ne-ar fi străine?

Și acuma, când toate aceste bucurii, de fie-

care zi, trebuiau să se sfârșească, pentru totdeauna, medicul le gustă și mai mult sfâșietoarea plăcere. Se muștră că nu-și iubise încă destul de mult fata, pe care trebuia s'o părăsească așa de curând. Toată noaptea rămase singur în vagonul în care se urcase, și uneori, nebun de durere, se întindea pe perne, cu capul în mâini, și plângea ca un copil. În zori ajunse la Clermont. Câteva alergături pentru țărâni lui, niște vizite și cumpărături îl ținură în oraș toată dimineața și o parte din după-amiază. La Aydat sosi tocmai în amurg. Ferestrele trăsurii erau aprinse și în lumina aceea tremurândă și aproape sinistră se ivi fața Celinei, când calul se opri la poarta casei.

II

Celina avea atunci nouăsprezece ani; era mică, cu spatele și pieptul cam îngust. Se părea că are tocmai atâta corp, cât îi trebuia să-i poarte capul, care era încântător. Trăsăturile nu-i erau regulate, dar plăcea prin expresia unei bunătăți într'adevăr cerești. Zâmbetul ei mai ales era neasemănat; el nu se opărea la colțul gurei, ci însuflețea și lumina într'odată obrazii, fruntea, ochii ei mari cărrii, toată fața. Părul ei castaniu era ridicat învârtit deasupra capului. Frumosul ei păr era singura cochetărie a tinerei fete.

Ea își primi părintele cu o veselie înduioșată și stăpănită ; dar, abia îl îmbrățișă și cu puterea de pătrundere a dragostei :

— „Suferi?“ îl întrebă ea repede.

— „Eu?“ făcu doctorul tresărind, „nu, deloc. Călătoria aceasta lungă m'a obosit ; am dormit așa de puțin !... Dar unde e maică-tă ?“

— „La moș Anton, știi. E rău de tot. Nu va mai apuca ziua.“

Apoi dând din cap, Celina adăogă :

— „Fata lui mi-a fost tovarășe la cea dintâi cuminecătură ; nu-l avea decât pe dansul pe lume. Ce se va face acuma ? L-a împărțit azi dimineață.“

Lacoste nu răspunse ; întâlnirea unei nenorociri la fel cu a lui, în casa unui sărman plugar, îl mișcă adânc. Se descărcă trăsura. Neorânduiala aceasta și întunericul ce se făcea tot mai mare, îi îngăduiră să-și ascundă deocamdată schimbarea trăsăturilor lui. Mâncară și se duseră apoi ca de obicei, în camera cea mare din etajul întâi. Doctorul Lacoste se așeză, și privi îndelung fără să spuie nimic, acest tablou casnic, anume întocmit par'că pentru un pictor : masa apropiată de cămin, flăcările focului amestecate cu lumina mai blândă a lămpii, mobilile vechi pierdute în acest semi-întuneric, nevasta și fiică-sa cu lucrul lor de mână.

Afară, noaptea învăluisе câmpia într'o tăcere nesfârșită, tulburată abia din când în

când de geamătul unei căruțe întârziate. Numai Celina și mamă-sa vorbeau; puneau la cale împreună o călătorie lungă. Un unchiu al d-nei Lacoste, care îmbătrâniă, o cerea mereu pe Celina pentru un anotimp. Legăturile de i-tiei aduse vorba despre greutățile unei bătrâneți singuratice. De aici, amândouă femeile se duseră cu gândul la viitorul întunecat al propriei lor familii. D-na Lacoste își vedeă de înainte pe Celina măritată lângă casa părintească, mândră și fericită ca fiică, ca nevastă și ca mamă. Amăgirea ce plutiă peste această convorbire era prea legitimă și prea minci-noasă, pentruca tatăl să o poată ascultă fără nesădejde. Se știă osândit, și pe când vocea luiioasă a Celinei sau a mamei se opriau cu plăcere la vreun amănunt de fericire cas-nică, medicul își înfățișă, cu o dureroasă iro-nie, sfârșitul aceloră pe cari-i îngrijise de boala le care suferiă și el. Durerea trupească nu-l nspăimântă; dar pricepeă că era greu să mori, când mori singur și când ești iubit.

Eră oare bine să lase pe aceste două fe-nei în siguranța în care se aflau? Se simți sfâșiat de o luptă grea. Dacă tăceă, amână numai lămurirea. Purtarea și regimul său a-reau să se schimbe. Neștiutoare, cele două femeii s'ar neliniști mai tare. Nesiguranța fri-tei lor le-ar face să nădăjduiască. Astfel ar su-feri mai mult. Dacă ar vorbi, ele ar fi sdro-

bite la început ; dar nu se vor obicinui ele oare cu gândul că-l vor pierde, în lunile îndelungate de boală ? E și o dorință neînfrântă, care îndeamnă pe om să-și spue durerile. Singurătatea și tăcerea ciudată chiar prin ele însăși devin îngrozitoare, când se complică cu des-nădejdea. D. Lacoste voi să sfârșească odată acest chin. Și începî să le spuie toată povestea boalei lui, temerile sale, pricina călătoriei la Paris și sentința doctorului Salvan. Spunea lucrurile acestea cu glasul aproape liniștit. Hotărîrea luată și mărturisirea îl potoliră deodată. Ii se părea că dă o consultație unui străin ; meseria îl ridicase de-asupra durerii.

Se Inspăimântă însă de efectul vorbelor lui : D-na Lacoste plîngea cu capul în mâini ; Celinei îi căzuse lucru din mână ; ea nu se clintise în tot timpul cât vorbi tat-său ; se uită țintă la el și lacrimi mari îi curgeau din belșug de-alungul obrazilor. El îi întinse brațele ; ea se aruncă la pieptul lui și izbucnirea durerii ei fu așa de puternică, încât tot trupul ei fraged de fată tânără se sguduiă de suspine. Un moment el crezî că se va înăbuși, și aproape îi porunci să se ducă la culcare.

După ce fata își spuse rugăciunile de seară, se culcă, dar nu putu adormi.

Ea își înfățișă moartea apropiată a tatălui ei cu o limpezime de necrezut ; plânse, gemu că și mai înainte, și simțî un fel de plăcere

ascultându-și sgomotul suferinței. În sfârșit tulburarea o scoase din pat; alergă la fereastră și o deschise. Odaia ei dădea spre biserică și spre lac. Luna, abia răsărită, dădea acestei priveliști de noapte o înfățișare mistică și tristă. Un miros de primăvară venia de pe câmpie și se amestecă cu mirosurile pădurilor, a povoirurilor, duse de vânt în fundul gurilor de munți. Dar Celina nu luă în seamă toate acestea. Ea privi pe albeața drumului, crucile micului cimitir, ce ieșiau la iveală, luminate în spate de lună. Mormintele satului se aflau chiar în ocolul bisericei, la marginea drumului. Celina se înspăimântă. Această icoană funebră și religioasă deșteptă în inima ei ciudate temeri. Se gândi că în curând tată-său va dormi acolo. Crucea îi aminti pe Cristos, și nelecuita grijă de a se asigura împotriva despărțirii vecinice încântând-o, ea zâmbi cu durere raiului, pe care îl zăria în vis, când deodată aceste icoane îi aduseră aminte de necredința tatălui ei. El nu se împărtășia niciodată, nu se ducea niciodată la biserică. Celina nu îndrăznise până atunci să-l judece, îl respectă prea mult; dar în clipa aceasta, păcătuind amar în durerea ei, se gândi că el se va duce în iad. Va muri negrijit. — „În iad!” — Adâncimea acestui cuvânt, pe care și-l repetă de câteva ori, se ridică înaintea ei așa de năprasnic, încât o făcu să închidă fereastra

cu groază, și alergă spre pat, înghețată.— „A, murmură ea adormind în sfârșit, frîntă de oboseală, «îl voi u mântui!».

A doua zi, când deschise fereastra odăiei în larg, la deșteptare, ca să respire aierul proaspăt, care venia de pe lac, dimineața era minunată, cea dintâi iarbă și frunzele cele dintâi luceau la soare, stropite cu rouă. Aburi ușori și străvăzători plutiau pe deasupra apei; la orizont, fășii roze se des'ăceau pe azurul delicat, aproape cenușiu-deschis al cerului. Tânăra fată era de obicei fericită pentru toată ziua, când privirile ei cele dintâi întâlneau priveliște zâmbitoare și liniștită. Crescută în plin câmp, ea trăia în adevăr din soare; de aceea durerea ei puternică ațipi pe jumătate sub înrîurirea binefăcătoare a luminii și a primăverii. În orice împrejurare a vieții, cât de tristă și fără nădejde, există un colț mai puțin întunecat, pe care sufletul nostru îl caută sau îl ocolește, după cum vrea să se mănenească mai tare sau să se mângâie. Principiul tristeței adânci își are locul mai mult în noi înșine, decât în împrejurări. Celna cugetă la cuvintele d-lui Lacoste fără să simtă acea grozavă neliniște, care în ajun o șculase din pat sfârșită și suspinând. Trebuie să spunem, că nu o mai frământă amintirea boalei tatălui ei. Teama aceasta omenească era ca luată și înneacă în teama suprafirească a osândirii după

moarte. La această tânără fată, cu sufletul așa de adânc cucernic, se desvoltă o aprindere religioasă la fei cu aceia, de care erau însuflețite mamele din Evul mediu, care își omorau copiii pentru a le asigura raiul. Dar cu inima ușurată își zise apoi: — «Sunt nebună!» — Privieă la o barcă de pescari care înaintă pe lac cu o mișcare domoală și le-ănată. — «M'ar fi crescut tata în credință, dacă el însuș n'ar fi credincios? Ca mulți oameni din lume, el nu ține toate obiceiurile bisericesti; dar va fi ușor să-l readuc la Dumnezeu».

De altfel în adâncul inimei ei, Celina eră prea evlavioasă, pentruca să-i treacă măcar o clipă prin gând, că tată-său nu crede în adevărul religiei. Toleranța este virtutea scepticilor, ea își află loc în societățile delicate, dar slăbte. Până când principiul siguranței nu e încă isbit, nici tulburat, spiritul nu pricepe, ca o făptură omenească, inteligentă și sinceră să se îndoiască în fața adevărului. Doctorul Lacoste nu eră în ochii fiicăsi nici fățarnic, nici nebun: deci credeă. Măhnirea Celinei, fu așa dar alinată de speranță, și cele dintâi săptămâni după întoarcerea d-rului Lacoste trecură proape fericite pentru părinte și copilă. Lunile Martie și Aprilie fură mărețe anul acela, și frumusețea anotimpului întârziă în acelaș timp înaintarea boalei tatălui și hrăniă în sufletul fetei o nebirută încredere. Viața nu li se

schimbase de loc. Se plimbau ca și altă dată, numai urcușurile nu-i erau îngăduite d-lui Lacoste. De asemenea dase de știre, că se retrage și nu-și va mai vizita bolnavii. Iși regulă afacerile de bani, și își închină ultimele puteri unei opere asupra florei Auverniei, pentru care înjghebase împreună cu fie-sa mai multe ierbare. Și cum ea îl ajută în această ocupație, ei nu se despărțiau decât arare. Deși convinsă că un cuvânt din partea ei ar fi de ajuns pentru a-i hotărî convertirea, ea nu rostea totuși acel cuvânt.

Din ziua cea dintâi, doctorul oprise de a i se vorbi vreodată despre boala lui. Dar, putea ei oare împiedeca pe cele două femei, de a-și încredința temerile una alteia, atunci când el nu era de față? În după amiezele când el își primiă datornicii sau pe notar, ele rămâneau singure jos și lucrau, așezau în dulapurile înalte și mari rufăria și hainele, cârpeau și gura le mergea ca și acul. D-na Lacoste fusese totdeauna confidenta gândurilor fiicei sale, și aceasta din urmă voi într-o zi să o întrebe asupra punctului întunecat și dureros ce-o muncia.

— «Mamă», îi zise ea repede și fără pregătire, pentru că simțământul îi era prea puternic, „crezi tu că toți cei ce mor, fără să se spovedească se duc în iad?”.

— «De ce mă întrebî?»

— «Așa, ca să știu,» făcù Celina înroșindu-se. „Mama nu mî înțelege,“ își zise ea încet, în acelaș timp.

— „Ah, Isuse, Dumnezeuule!“ reluă mama, pentru tată-tău, mă întrebi. Vezi tu, Dumnezeu e așa de bun! Când ai fost totdeauna milos și cinstit, ce e dacă te spovedești sau nu?»

Se făcù o tăcere întreruptă numai de sgotul monoton al vechiului ceasornic pus într'un colț al odăiei.

Astfel vorbeau ele în sala de mănăcare. Mama, care de un an purtă ochelari la lucru, și îi scoase și îi ștergea cu batista. Celina cosea tremurând. Eră scoasă din fire. D-na Lacoste vorbise ca o femeie de treabă, dar ea nu eră în stare să împingă o idee până la cele din urmă amănunte. Celina simți că aceste cuvinte săpaseră între ele o prăpastie.

Ea nu încercă să mai scoată a doua oară vorba. Nici sfaturile duhovnicului nu le cerù. Acest preot, care o cunoscuse de copil, o socotiă drept ca o fetiță cuminte. Eră un om cinstit și de bună credință, dar foarte puțin priceput în tulburările inimei. Țăranii și burghezii dela țară, pe cari îi păstoria, nu-l obicinuiseră cu încurcăturile aduse de cugetare în simțuri. Astfel că Celina, redusă la propriile ei mijloace, născoci o șiretenie, care i se părù că nu va da greș.

Duminica se ducea, de obicei, ea cu mamă-

sa, la liturghia cea mare. Servitoarea se ducea la liturghia mică. Câteodată d-na Lacoste zorită de grijile casnice, se ducea la cealaltă liturghie, iar Celina, prea evlavioasă pentru a pierde slujba principală, venia însoțită de servitoare. Pentru nimic în lume, d-l Lacoste n'ar fi îngăduit ca fiică-sa să iasă singură, fie chiar în sătisorul Aydat. Rămăsese în privința aceea cu o teamă copilăroasă, de nefrivins, de când un animal lăsat slobod rănise pe Celina când era mică. Din aceeaș pricină, nu-și îngăduise să aibă o barcă pe lac. Grija lui era o frământare, nesocotită și pătimașă ca a unei mame. Celina o știa și se bizuia pe această dragoste exagerată. De multă vreme, servitoarea, o țărancă din munți, își cerea voie pentru câteva zile, ca să-și vadă mama și satul; Celina făcù astfel ca acest concediu să cadă într'o Sâmbătă și Duminică.

— „Atunci mă voiu duce la liturghia mică,” zise D-na Lacoste; „dar pe tine cine te va întovărăși la biserică?”

— „Ei bine, D-na Doucet.” Așa se numia o cucoană bătrână a cărei nepoată, moartă de doi ani, se jucase multă vreme cu Celina, Buna cucoană, în amintirea acestei legături, o iubiă mult pe fata doctorului și ședeă lângă dânsa în capelă; adesea mergeau împreună.

Duminică dimineața, când sună cel dintâi clopot al liturghiei, Celina intră în camera ta-

lălui ei, îmbrăcată, cu cartea de rugăciuni în mână.

— „A, ce nenorocire! oftă ea.

— „Ce s'a întâmplat, fata mea? întrebă tatăl.

— „Sunt o zăpăcită. Am lăsat-o pe Suzeta ieri să plece, mama a fost azi dimineață la liturghia mică“...

— „Și tu n'ai cu cine te duce la biserică singură totuș nu te poți duce. Ei bine?“...

— „Ce, tată? făcù ea roșind de această întrebare, care erà curată minciună.

— „Adă-mi bastonul, haina și pălăria. Te voi însoți eu.

— „Ce bun ești!“ răspunse ea îmbrățișându-l. — Niciodată nu-l iubise atâta.

— „Ce șireată mare ești“, — îi zise mamă-sa încet din pragul ușei, și Celina se înroși iarăș. Erà prea fericită.

Își închipuia de mai înainte uimirea enoriașilor.

Și se bucură de această priveliște numai decât, căci sosirea d-lui Lacoste la biserică părù așa de ciudată, că toată lumea își întoarse capul.

— „Trebuie să fie tare bolnav“, murmurau ei. — Căci taina călătoriei lui la Paris nu fusese atât de bine păstrată, în cât vecinii să nu fi bănuït sau aflat adevărul dela slugi. Câțiva țărani, liber-cugetători, cari jucau po-

pici în piață în timpul slujbei, își băteau joc : „Vai, vai ! popa vrea ca d-ra Celina să se călugărească. Bună moștenire pentru ei” adăogau apoi cu dispreț. „A, pungăși !”...

Sărmana micuță eră departe de a bănuia aceste vorbe urite. Cuprinsă de singurul gând, că eră pe cale de a mântui sufletul tatălui ei, recunoscù mai mult ca totdeauna revărsările inimei și dăușia aprinsă a rugăciunii.

Dacă s'ar fi coborît în ea însăș, s'ar fi cutremurat privind la întinderea și căldura patimei mistice, de care se bucură atunci cu nebunie. Orga cea proastă, la care cântă învățătorul, o desfătă. Ea nu șt'ă să prețuiască nuanța frazelor, ci îi eră deajuns ca oarecare armonie să-i învăluiască și să-i mângâie visul. Fără să aibă vreo închipuire anume a lucrurilor, fără să judece, se pierdea într'un extaz fără margini, care îi umplea ochii de lacrimi.

D. Lacoste, nici nu bănuia emoțiunile fiicei lui. Tot timpul cât ținu liturghia, el rămase în picioare, cu brațele încrucișate. De mult el nu mai vedeă în această ceremonie, decât un friu pentru popor. De aceea, duminica următoare, fu destul de surprins, când fiică-sa îi făcù aceeaș rugămintă. Celina fu, ce-i drept, neprevăzătoare. Ea își și vedeă tatăl, așa cum doriă să-l vadă. Dorința îi fusese prea ușor îndeplinită întâia oară ; de altfel ea eră una din acele făpturi prea aprinse, pentru care dis-

tanța dintre vis și viață este totdeauna o uimire.

În zadar o prevenise mamă-sa. La aceeaș oră, ca și duminica trecută, fiică-sa se înfățișă înaintea tatălui:

— „Ești gata pentru biserică astăzi?“ îi întrebă ea zâmbind.

El o privi cu o nepăsare, care o tulbură.

— „Nu o ai oare pe mamă-ta?“

— „Da, însă“... — Eră încurcată și nu putu sfârși. Fugi plângând. Atâta îi trebuî tatălui, pentru a înțelege o parte din adevăr. Totuș acest om, așa de inteligent și de iscusit de obicei, se lăsă înșelat de amintirea unor proaste glume à la Voltaire, auzite în tinerețea lui. El avu copilăria să-și creadă fiica victima unui complot de preoți și de surori, cari o îndemneau să-l convertească, dar nu văzū nici adevăratul loc, nici adevărată adâncime a răului. Astfel lăsă să-i treacă pe dinainte clipa, în care ar fi vindecăt poate această „nebunie a crucii“, care să măria în fiecare zi.

Celina însă plecă disperată. Ea pricepea că isbânda eră anevoioasă și că sufletul tatălui ei nu eră creștin. Și cum se întâmplă, când ai nădăjduit prea mult, ea se temeă din cale afară, și nefiind în stare să-și stăpânească vijeliia impresiilor, voi însfârșit să ceară sfatul duhovnicului. Capela eră goală, când intră ea, într'o zi furtunoasă de vară, cam pe la ora

cinci după amiază. Câteva femei bătrâne erau îngenunchiate pe piatră și se rugau încet. Celine tremură, când se deschise grilajul confesionalului. Ea mărturisi totul preotului, și nădejdiile cele dintâi, și isbânda, și descurajarea ei. Această spovedanie nu eși simplă și firească din inima ei, căci nici n'avea conștiința exactă și deplină a propriilor ei simțăminte.

Abatele Barthomeuf — așa îl chemă pe preot — văzû în mărturisirea ei mai curând o copilărie vrednică de cinste decât o patimă, dar pricepû că zelul acesta nebun îl va irita pe tată, și avû sinceritatea să răspundă Celinei dojenind-o. Ii cită porunca din Decalog: „Să cinstește pe tatăl și pe mama ta. „Ii aminti dogma Bisericeii: „Nimeni nu trebuie să gândească despre sufletul altuia, că va fi osândit“; în sfârșit o certă, că a judecat pe acela, pe care trebuiă să-l respecte, și îi spuse că dacă nu va urmă pe calea aceasta, el va fi nevoit să-i refuze iertarea păcatelor.

În alte vremuri, tânăra fată s'ar fi plecat sub asemenea amenințare, pentru dânsa îngrozitoare, dar ideia fixă o frământă, o trudiă. Ea cuteză să se gândească cu mintea ei. Cercetă cărți tipărite, de cari aveă un naiv respect. Se simțîa singură și mereu se loviă de textul, care spune că un păcat mare, fără pocăință desăvârșită, duce în iad; — și cum să se pocăiască tată-său, dacă nu credeă în Dumnezeu?

Amărăciunea ei ajunsese astfel, în cât la o întrebare a d-lui Lacoste, ea răspunse mărturisindu-i tot adevărul.

Momentul eră rău ales. Medicul constatase, chiar în dimineața aceea, o înrăutățire a stărei sale.

— „Ce“, strigă el, „nu mă veți lăsa să mor în liniște?“

— Scena fu aproape furtunoasă. El trată pe Celina cu o severitate, ce nu i-o cunoscuse până atunci. Ea rămase zdrobită. A doua zi lui îi și părù rău de mânia arătată, și în zilele următoare o ciudată evoluție începù să se săvârșească în cugetul acestui om. Jalea Celinei răspândiă o umbră de tristețe peste toate gândurile lui; apoi se socoti drept pricina de nenorocire a copilei lui, și nu-și putea iertă faptul că hrănise în sufletul ei evlavie suprafirească care o mistuiă acuma. Disprețul de care eră cuprins pentru sine însuș făcându-l să-și exagereze nepriceperea lui în toate, el începù să se îndoiască de convingerile lui filozofice. Nu le primise el oare din slăbiciune, sub înrîurirea lui Salvan? Cugetările acestea îl slăbiau în toate chipurile, fără ca vreuna să rămâie stăpânitoare și să facă pe celelalte să tacă. Și pe lângă asta Celina păliă și slăbiă din zi în zi și dragostea lui pentru dânsa îl făcea să vrea, fără să și-o mărturisească, ceea ce știa că o va însănătoși.

De altfel, fiecare din ei crezându-se vinovat, și din dragoste pentru celalt, își slăbiă din zi în zi pretențiile.

Acesta îi apropiă mult, și d-na Lacoste i-ar fi împăcat, dacă ar fi fost mai inteligentă; ea însă rămânea neutră și îi eră teamă. Eră deci nevoie ca prilejul să se infățișeze dela sine.

Veni un moment, în urma acestor supărări, când boala medicului înaintă repede. Picioarele i se umflară. Trebui să stea în casă. Și cum devenise presbit, nu putea ceti decât cu mare greutate, și ochelarii îi îngreuiău repede capul. Cetitul eră însă singura lui distracție. Se plictisiă deci. Celina eră prea slabă ca să-i poate ceti tare, și tatăl ei se temeă să nu o obosească. D-na Lacoste nu știă nici să pue accentul bine, nici să urmărească cu glasul înțelesul frazelor; astfel că într'o zi Celina îi spuse doctorului: — „Oare cărțile de joc ți-ar face rău la ochi?“

— „Nu, numai literile mici îmi fac rău“.

— „Atunci, ți-am găsit o distracție, căci te plictisești. Aide, spune drept, te plictisești? Nu e vina mea, eu sunt numai o fetiță.“

— „Spune-mi atunci repede, fetițo, jocul ce l-ai descoperit pentru a înveseli pe tatăl tău bolnav?“

— „Dar nu e așa de ușor. Mai întâi trebuie să mi te spovedești mie.“ — Cuvântul *spovedești* o făcū să se înroșească: totuș îl

rostise fără să vrea. „Ai jucat cărți când erai tânăr?”

— „Da; dar scumpa mea micuță, jocul tău nu e cu puțință. Tu nu vrei să înveți pichetul, nu e așa?”

— „Dar nici nu e vorba de mine.”

— „Bine! și cine este acea tainică persoană?”

— „Acesta e secretul meu; mâine va fi aici. Dar, îl vei primi bine, nu e așa?”

Bolnavul ajunsese momentul când avea nevoie de astfel de alintări de vorbe, și fata i le da din belșug cu o gingășie fiiască. Și totdeauna el se lăsă biruit; așa că nu fu prea mâhnit, când Celina îi aduse pe preot, căci acesta era jucătorul, despre care îi vorbise ea. Doctorul fu chiar fericit să poată îndreptă astfel nedreptatea ce-i făcuse, și în primirea binevoitoare ce i-o făcu preotului, poate că era și tainica bucurie de a-și relua vechile obiceiuri din serile lui de student. Când cineva nu mai are mult de trăit, se pare că toată ființa lui se duce puțin câte puțin și că anii cei mai depărtați ai lui se întorc oarecum spre dânsul. Astfel găsește el oarecare plăcere în petreceri mediocre și de mult părăsite.

Abatele Barthomeuf nu fusese niciodată primit în casă cu prea multă prietenje. Astfel că partidele de pichet fură la început foarte tăcute. Familiaritatea jocului însă duce repede la vorbă, așa că într'o seară medicul zise, —

avea în mână un patrusprezece și un cincisprezece și câștigă: — „Ce ar fi, părinte, dacă ai spune aici rugăciunea de seară, înainte de a plecă?”

Abatele pierdù șirul jocului. — „De ce, doctore?” întrebă el.

— „Foarte simplu de înțeles: doamnele se duc în fiecare seară, la șease, după masă, să se roage la biserică. Dar toamna înaintează și ușor poți răci la piept.”

Preotul se uită la fată. Și atâta bucurie ceti în ochii ei, încât primi numai decât, și de atunci, în fiecare seară, pe la nouă, servitori intrau în odaie. Toți îngenunchiau, și abatele Barthomeuf spunea rugăciunile de seară. Celina și mamă-sa dădeau răspunsurile *ru-gați-vă pentru noi* la rugăciuni și impresia acestor glasuri evlavioase, în camera pe jumătate luminată, în timpul melancolicelor seri de toamnă, pătrundeau chiar în inima D-lui Lacoste. El rămânea în jilțul lui din pricina picioarelor, dar în curând începù să facă și el semnul crucii. Atunci Celina fu fericită; cu ce căldură ridică ea rugi spre cer, ca tatăl ei să se convertească pe deplin!

Intr'o dimineață din luna lui Noembrie, doctorul Lacoste cetiă liniștit lângă foc. Celina puneă masa pentru dejun. Zăpada căzuse mai de vreme anul acesta.

Lacul, ce se vedeà dela fereastră, părea cu totul negru în mijlocul albimei nețârmurite a câmpiei. Deodată cartea din mâna doctorului alunecă jos. Celina se întoarse. Lacoste nu se mișcă. Fata speriată alergă spre dânsul. Erà mort.

III

Petre Lacoste sosi dela Paris destul de repede pentru a cruțã celor două femei durerea celor din urmă datorii. Ceremonia înmormântării fu foarte mișcătoare. Toți sătenii săraci, pe cari Lacoste îi mângâiase atât de des, priviră ca o cinste să fie și ei de față. Celina căzuse la pat, aveà friguri. Multă vreme fu bolnavă, apoi tinerețea o scăpă, și cu toate că rămase cu o ușoară tuse seacă, ea putu, fără prea multă greutate să-și reiã vechile obiceiuri. N'avem în sufletul nostru, a spus un înțelept, destulă hrană nici pentru o suferință nici pentru o dragoste vecinică.

Timp de un ân mijloacele durerii ei se sleiseră par'că, și ideile religioase nu și-ar fi redobândit stăpânirea lor absolută asupra acestui suflet adânc atins, dacă tânăra fată și-ar fi văzut nădejdiile înflorindu-i din nou, la umbra unei iubiri tot așa de devotate și de gingașe cum fusese dragostea tatălui ei. Ea erà încă tristă, dar își repetă adesea, că mila dumne-

zeiască e nesfârșită, și trăia, se lăsă în voia unei vagi păreri de rău, în adâncul căreia dormia totuș o amintire de durere, pe care un lucru de nimic a fost deajuns pentru a o deșteptă.

Petre Lacoste începuse să despoaie moștenirea tatălui său. Doctorul lăsase cam douăzeci de mii de lei rentă moștenitorilor lui; dar printr'un testament datat cu un an înainte, el asigurase văduvei și fiicei lui o situație, care reducea partea fiului, pentru câțiva ani, la șapte mii de lei. Dar tânărul altfel își făcuse socoteala; tată-său îl judecase bine. Aprig la câștig, hotărît să facă avere prin orice mijloace, sosi la Aydat cu gândul să se arunce în politică. La Paris se hrănise cu ziare, și pricepea că în mijlocul țăranilor, el, om bogat, fiul unui tată respectat, numai să-și desfășoare cu îndrăzneală părerile democratice, în criza de iluzii republicane, cari începeau să o apuce din nou pe sărmana Franță, și în scurt timp putea să facă parte din consiliul general. Trecerea la deputăție ar fi ușoară, și iată că toată nădejdea lui era spulberată. „Șapte mii de lei!“ își repetă el; „dar abia ai cu ce trăi din ei!“ și gândul i se pierdeă în cugetări neliniștite, în cari se amestecau laolaltă visuri de mândrie, amintiri de petreceri, pica împotriva mă-sei și a soră-sei și planuri de a găsi bani cu orice preț.

Doctorul Lacoste nu îngrijiă gratis decât numai pe bolnavi săraci de tot; celorlalți le cereă puțin, dar le cereă ceva, și țineă cu multă grijă condica lui de datornici. Intr'o seară, Petre își aduse aminte de condica aceea, de care tată-său nu voise să vorbească în testament. Medicul dorise ca datornicii lui din urmă să nu fie prea aspru urmăriți, și de aceea nu pomenise această sumă în documentul, de altfel așa de punctual. Petre luă o lampă și coborî în cabinetul mortului.

Camera eră încă astfel, cum obicinuiă doctorul Lacoste să o orînduiască. În evlavioasa ei grijă, Celina nu voi să miște nici o mobilă din locul ei, nici să depărteze o carte. Petre merse drept către birou. Cheia eră în broască, el deschise sertarul și găsi numaidecât caietul. Il răsfoi în liniște, stînd în picioare, și văzînd că suma e frumușică, — eră vorba de vreo cincisprezece mii de lei: — „Banii aceștia îi voiu scoate în trei luni“, murmură el între dinți.

Apoi, împinse cu grijă sertarul și ieși, cum intrase, în vârful picioarelor, cu caietul într'o mînă, cu lampa în cealaltă. Dacă și-ar fi întors capul, ar fi văzut-o pe Celina, îngrozită, în genunchi, urmărindu-l cu ochii, cu expresia unui preot, cărui i-ai pîngări altarul, chiar în clipa jertfirii. Sărmana fată venise în noaptea aceasta să se roage în camera aceluia, pe care

il jeliã. Ea nu pricepeã ce fãcuse frate-sãu, nu știã prețul și poate nici existența cărții furate; dar taina aceasta, vizita lui nocturnã, pasul lui înãbușit, toatã uneltirea aceasta o tulburã așã de tare, încât ea se destãinuì mamei ei chiar a doua zi.

Și d-na Lacoste se pricepeã foarte bine în afaceri de bani. Ea înțelese dintr'o datã, din povestirea fetei, pricina și ținta faptei lui Petre. Se asigurã dacã aveã dreptate și nu se temù sã-și înfrunte fiul. O scenã groaznicã avu loc, și Petre ieși din casã, jurând, cã nu va mai pune piciorul într'însa. Sorã-sa voi sã-l reție pe prag, el însã o isbi cu putere, strigându-i: — Taci, tu ești o ipocritã. Dupã ce l'ai chinuit pe tata pãnã în zilele lui cele din urmã, știu eu bine, acuma îmi furi și noșterea! — Mai e nevoie sã adaog cã registrul de datornici rãmase în mâinele tânãrului, care știu sã-și scoatã aproape toatã suma în câteva luni?

Se înțelege cã Celina nu regretã banii; dar cele din urmã cuvinte ale fratelui ei, acel „știu eu bine“ mai ales, rostit cu un astfel de accent, o îngrozirã, și emoțiile din ultimile zile îi zguduiserã prea mult judecata, ca sã fi putut sã sufere aceastã nouã loviturã, fãrã sã slãbeascã. Atunci începù pentru dânsa o crizã de scrupule, pricinuite de aceastã invinuire, și ea începù sã se întrebe, cu o spaimã tot mai

mare, dacă nu chinuise, în adevăr, ultimele zile ale aceluia, pentru care și-ar fi dat viața, și-ar fi vărsat sângele cu bucurie. Iși dă osteneala să-și înfățișeze zi cu zi cele din urmă săptămâni ale tatălui ei, nădăjduind să se găsească nevinovată de ceea ce i se părea a fi cea mai mare crimă; și iată că printr'o firească acțiune a spiritului se începù un fel de luptă între acest nou scrupul și acela ce stă ascuns în fundul inimii ei. Nu. Ea nu-l chinuise pe tată-său în ultimele lui zile. Din potrivă, remușcarea că nu stăruise mai mult pe lângă dânsul, începù deodată să crească în ea. Il vedeà făcându-și rugăciunea, încercând semnul crucii.

Dacă ar fi stăruit, el s-ar fi spovedit! Dar ea l-a lăsat să plece astfel, nepocăit, — ca să cadă, unde? *Unde?*... La gândul acesta toată ființa i se cutremurà, și începeà să se mustre de tăcerea ei ca de o slăbiciune criminală, de blândețea ei ca de o mișelie sigură. De atunci, între desnădăjduita părere de rău că l-a făcut pe tatăl său să sufere și regretul că n'a avut o purtare destul de hotărîtă, începu pentru dânsa o perioadă de groaznice dureri, care n'au mai încetat niciodată. În singurătatea absolută, în care trăia, singurele întâmplări ale vieții ei erau aceste două gânduri protivnice și, fie că unul sau celalt erà adevărat, în ochii

ei tot eră vinovată. Se simția învăluită de nu știu ce nenorocire; i se părea, că e însemnată în frunte cu semnul hulei, că speria și respinge pe cei din jurul ei. Cum lumea o credea ofticoasă, nici un tânăr, e drept, nu se gândia la sărmana singuratecă, care se stingea zi cu zi.

Avu o agonie dureroasă și lungă. Pe malul acestui lac superb, Celina nu căută în arzătoare amintiri ale vechilor plimbări, decât o hrană pentru remușcarea ei. Spiritul îi mistui trupul în șapte luni. Și ea îl ajută cât putea. Postia, se chinuia, se răniă chiar, nu-și îngăduia somnul. Dela cucernicia cea mai exagerată, trecea la un fel de răsvrătire păcătoasă.

Fanatismul o aruncă în nelegiuire. Câteodată îl privia pe Dumnezeu ca pe un dușman, și pentru a scăpa de mângâierile mamă-sei, născocia comedii vesele, cari o înșelau pe biata bătrână. În sfârșit sosi și ceasul cel greu. „Eră sfârșită de friguri“, îmi spunea bătrâna munteancă, care îmi povesti desnodământul acestei nebunii tragice, „și așa de slăbită, așa de palidă, că-ți eră groază să o privești. Într'o dimineață, mamă-sa trimise în grabă după preot. El n'a povestit nimănui sfârșitul ei. Eră singură cu mă-sa și dânsul; dar, crede-mă, domnule“

adăogă ea mai încet și aproape cu teamă... „a murit ca și tată-său...“.

— „Ca tată-său?“... strigai uimit.

— „Da, domnule, dovadă că i s'a citit numai o liturghie mică, și că a trebuit să ceară o învoire pentru ca să o înmormânteze în pământ sfințit. Înțelegi, ea n'a voit să se ducă acolo unde nu era d-l Lacoste.... Știu ce lucru cumplit a făcut... dar nu-l pot spune...“.

E sigur că această moarte tainică a lăsat în ținuturile acele ignorante un fel de legendă tristă și grozavă în jurul amintirii Celinei. Am ajuns, tot cercetând, să aflu ce faptă fusese aceea, despre care țăranca nici nu voia să vorbească. În ultima ei clipă, fiica doctorului Lacoste a avut un fel de acces de nebunie. Ea a respins împărtășania, ce i-o dote preotul — cu o mișcare așa de puternică încât hostia a căzut jos, — strigând aceste cuvinte, enigmatice pentru toți, dar de o însemnătate prea limpede pentru cei ce i-au ghicit taina: „O, fără tine, nu vreau...“.

Oricum s'ar fi petrecut această ultimă și ciudată întâmplare, ea se odihnește acuma, și pentru totdeauna, pe malul acestui lac, unde a trăit, alături de tată-său, pe care l'a regretat atâta, și fără de care cred, că n'a voit să intre în Rai. Dar dacă acest Rai, pe care l-a defăimat astfel, crezând totuși în el, există în adevăr, dacă se află undeva acel loc de lumină, de

reimproșătare și de pace, despre care ne vorbește cea mai atingătoare dintre rugăciuni oare mișcarea aceia nebună nu i l'a deschis din potrivă, și odată cu dânsa și aceluia pentru care a suferit atâta, a ispășit atâta, căruia a voit să-i jertfească chiar și mântuirea ei vecinică? Căci ce ar însemna altfel acel cuvânt al marei făgăduinți: „Qui amat animam suam perdet eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam?” (Ev. Ioan, cap. 12, r. 25).

— SFÂRȘIT —

A apărut :

MEDICUL FAMILIEI

SFATURI MEDICALE

pentru

Ajutoare grabnice bolnavilor și răniților

de

Doctorul OSCAR MELLER

cu o prefață de D-l Doctor IOAN JIANU

Docent de Chirurgie la Universitate.

Exemplarul Lei 1.50 ediția obișnuită

„ „ 2.— „ **de lux**

Lucrarea aceasta aduce un imens serviciu sănătății publice. Autorul a reușit ca, într'o limbă clară și pe înțelesul tuturor, să redea noțiunile necesare ORI ȘI CUI, ceea ce face ca să se poată recomanda această carte familiilor, bibliotecilor de popularizare, moașelor, surorilor de caritate, agenților sanitari, infirmierelor, etc. Găsim aci sfaturi practice ca să cunoaștem ajutoarele ce trebuiesc date în cazuri de urgență când medicul nu e la îndemână și când sosirea lui întârziată ar periclita viața bolnavului sau rănitului. Intr'o boală repede precum : astmă, angină de piept, epilepsie, colici, va recunoaște oricine cât este de folositor ca să cunoaștem mijloacele științifice și la îndemâna ori cui cu cari putem veni în ajutor bolnavului, în lipsa sau până la venirea medicului. Boalele molipsitoare sunt pe larg descrise și cunoașterea lor alcătuește un puternic mijloc de stăvilire.

Însfârșit, autorul mai tratează și despre felul cum trebuie executate unele prescripțiuni medicale ca : ventuze, elisme, băi, etc.

NUMERE APĂRUTE:

1. Mihail Sadoveanu : Umiliții mei prietini.
2. Constanța Marino : Natalița, nuvele.
3. G. Galaction : La țărmul mării, reverii & note.
4. C. Nistrul : În voia valurilor, Icoane din Siberia
5. C. Hogaș : Cucoana Marieta, nuvele.
6. Mark Twain : Schițe umoristice, traducere de Ion Trivale.
7. Ion Dragoslav : Firimiturile lui Dalib, alte schițe și povestiri.
8. Henrick Pontoppidan : Dragoste de primăvară, Roman din limba daneză, în românește de Ana-Maria G. Bottez.
9. V. Demetrius : Școala Profesională Arhierul Gherasim, nuvele.
10. Anton Cehov : Gura femeii, nuvele, traducere de L. Rebreanu.
11. I. Agîrbiceanu : O zi însemnată.
12. Henrik Ibsen : Rosmersholm, traducere din limba norvegiană de D. N. Ciotorî.
13. L. Rebreanu : Mărturisire.
- 14-15. Corneille : Poliect, traducere de C. Moldovanu și D. Nanu.
16. G. Ibrăileanu : Brătescu-Voinești.
17. Ioan I. Mironescu : Sandu Hurmuzel.
18. Paul Bourget : A doua dragoste, traduc d-ra Th. Euharis.
19. C. Rădulescu-Codîn : Ghiță Bondoc.
20. St. Ionescu : Cinematografia, cu num ilustrațiuni în text.
21. Al. Cazaban : Dureri neînțelese.
22. Mauriciu Ióky : Ingerul vărsării de traducere de Vasile Al-George.

CONTINUĂ SĂ APARĂ REGULAT DE DOU
PE SĂPTĂMÂNĂ.